

POŠTNINA PLAČANA
V GOTOVINI

Vzajemna
8. *Svoboda*

ILUSTRIRANA KULTURNA IN DRUŽINSKA REVILJA

IZHAJA MESEČNO - AVGUST 1938 - LETO II.

Konzumno društvo za Mežiško dolino

r. z. z o. z. v Prevaljah

Poštni predal števil. 3. Poštni čekovni račun 12.048.
Telefon interurban števil. 5. Brzjav: Kodes Prevalje.

Osrednja pisarna in centralno
skladišče v Prevaljah

Podružnice:

Prevalje, Leše, Mežica, Črna I, Črna II, Sv. Helena, Guštanj,
Muta, pekarna v Prevaljah ter 7 lastnih zadružnih domov v
Mežiški dolini.

Zadruga nudi svojim članom vedno sveže blago po najnižjih
cenah. Hranilne vloge sprejema centrala v Prevaljah in njene
podružnice ter jih obrestuje po najvišji obrestni meri. Prodaja
se le članom. Član društva lahko postane vsak.

Delež znaša samo Din 100.—.

Delavke, delavci, nameščenci, kmetje in obrtniki ter sploh vse
ljudstvo, kupujte življenjske potrebščine le v svojih zadrugah!

V slogi je moč, v delu rešitev!

Splošna gospodarska in konzumna zadruga za Gorenjsko

r. z. z o. z., Jesenice-Fužine, Cankarjeva 3.

Prodajalne: Sava, Jesenice, Borovlje, Kor. Bela, Dobrava, Sp. Gorje, Mojstrana. —
Zadružne gostilne: na Savi v Del. domu, na Kor. Beli, nasproti postaje. — Zadružni
kino: Radio poleg Del. doma. — Delavska domova: na Savi-Jesenicah, v Sp. Gorjah!

Slovenska narodna podporna jednota

največja slovenska gospodarska in dobrodelna
zadruga v SEVERNI AMERIKI. — Najboljša za-
varovalnica za življenje, bolezen, poškodbe itd.
— Posluje v Zedinjenih državah in Kanadi. — Ima
približno 50.000 članov v obeh oddelkih
in blizu 627 podružnic po raznih krajih Amerike.

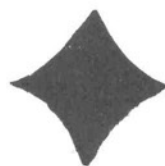
Premoženja nad
7,500.000 dolarjev

Za nasvete in informacije se je obrniti na:

Glavni urad S. N. P. J., 2657-59 So.

Lawndale Ave., Chicago, Ill.

Čitajte in razširjajte
„Vzajemno Svoboda“!

ZDRAVJE

potom zdravih nog

zato vedno le dobre

KARO-čevlje

KONZUMNO DRUŠTVO RUDARJEV

Hrastnik, r. z. z o. z. — Ustanovljeno 1906

Ima 3 prodajalne, zadružno gostilno in pekarno. Član postane lahko vsak. Delež
Din 100.—. Sodruži, sodružice podpirajte Vašo zadrugo, Vaš Delavski dom.

Mestna hranilnica

v Mariboru, Orožnova ulica 2

sprejema hranilne vloge na hranilne knjižice
in tekoči račun in jih obrestuje najkulantneje.
Za vse obveznosti jamči mestna občina mari-
borska z vsem svojim premoženjem in vso
davčno močjo.

Nove vloge izplačuje brez vsakih omejitev!

Telefon 20-03

Poštni čekovni račun 11.427

Ustanovljena 1862

Knjigarna Kleinmayr & Bamberg

najstarejša v Jugoslaviji, priporoča svojo
bogato zalogo strokovnih in zabavnih
knjig v vseh jezikih, kakor tudi muzikalij
za petje, klavir in druga glasbila. Knjige
in časopise, v zalogi se ne nahajajoče,
dobavlja iz inozemstva v najkrajšem času.

Ljubljana, Miklošičeva 16 - Tel. 31-33

Izhaja mesečno. Letna naročnina din 20.— (za inozemstvo din 40.—), polletno din 10.—, posamezna številka din 2.—, za člane »Vzajemnosti«
plačajo društva po din 1.50 mesečno ali din 18.— letno. Poštni čekovni račun št. 12.249. Rokopise pošiljati na: Delavska kulturna zveza »Vza-
jemnost« Ljubljana, Delavska zbornica, poštni predal 290. — Rokopisi se ne vračajo. — Uprava: Maribor, Sodna ulica 9/II.

Oto Bauer

Dr. Avg. Reisman

Dne 6. julija 1938. je bil v pariškem krematoriju upeljen dolgoletni duševni voditelj avstrijskega socializma, sodrug dr. Oto Bauer, ki je živel zadnje mesece v Parizu kot avstrijski emigrant.

Z dr. Oto Bauerjem je umrl gotovo eden največjih sedanjih prijateljev in borbenih duhov za svobodo in pravice delavskega razreda in za demokracijo v Evropi.

T. G. Masaryk je ob nekem predavanju o J. A. Komenskyju rekel študentom, da se moramo ob spominu velikih mož predvsem vprašati, koliko njihovih prednosti, dobrih lastnosti in njihovega vzglednega delovanja in življenja smo se navzeli sami. Življenje takih velikih duhov naj nam bo predvsem za vzgled, da se tudi sami dvignemo in spopolnimo ter se jim vsaj približamo.

Oto Bauer nam je lahko v tej smeri neizčrpen vir. Bil je sicer sin tovarnarja s severne Češke, toda že v mladih letih je našel pot med delovno ljudstvo in se posvetil študiju, ne samo socialnih vprašanj, ampak študiju življenja, študiju vsega, v čemur živi in se razvija družba. Že s 25. leti je izdal veliko delo »Nacionalno vprašanje in socialna demokracija«. S 26. leti je že postal tajnik socialnodemokratskega poslanskega kluba, ko so po izbojevanju enake volilne pravice leta 1907. prišli socialni demokrati prvič v večjem številu v Avstrijski parlament. Od takrat naprej je začel Oto Bauer rasti v duševnega velikana, kakršnih je dala Evropa malo v zadnjih desetletjih. On ni zvođenel v dnevni politiki, ampak mu je nasprotno delo v političnem življenju poglobljalo njegov znanstveni študij na vseh mogočih poljih, ga utrjevalo in ostrilo v njegovi nekompromisni doslednosti. Ogromno je narastlo njegovo znanje zgodovine in gospodarstva. Kljub temu si je ustvaril v stranki ravno s svojo skromnostjo spoštovanje in zaupanje, zlasti pa ljubezen sodrugov, ki so delali z njim.

V delo se je zagrizel. Dan na dan je zalagal z globokimi članki takratni dnevnik avstrijskih socialnih-demokratov »Arbeiter Zeitung«, ki je bil že davno pred vojno eden najuglednejših in najstvarnejših dunajskih časopisov, po katerem je prav rada segala tudi vsa slovanska politična inteligenca. V mesečniku »Kampf« je od številke do številke razglabljal strankin program in z znanstveno preciznostjo razčiščeval vsa vprašanja, ki jih je rodilo gibanje stranke ter domače in svetovnopolično življenje. Poleg svojega študija dnevnega dela in stika s stranko je našel čas za knjige, za velike govore na shodih, za pisanje brošur. Delo in življenje Oto Bauerja je nezdružljivo zvezano z zgodovino zadnjih 20 let Avstrije in držav, od katerih je bila Avstrija odvisna.

V svetovni vojni je prišel v rusko ujetništvo, kjer se je v par mesecih v občevanju z ruskimi pazniki naučil rusčine, da je mogel takoj na licu mesta študirati takratno rusko socialistično literaturo. V septembru leta 1917. je bil izmenjan kot ujetnik in moral je nazaj v vojaško službo na Dunaj. Kljub temu je bil takoj v sredi vrenja, ki je takrat začelo v Avstriji proti habsburškemu vojnemu

absolutizmu in terorju. Ob zlomu je vodil nekaj časa zunanje ministrstvo Avstrije. Ves čas do tragične februarске revolucije 1934. pa je bil med prvimi in neumornimi delavci v stranki, kateri je dajal smernice in je pripisati baš njegovemu neuklonljivemu duhu ravno linijo, katero je vedno držala avstrijska socialna demokracija ter ustvarjajoče socialno delo na Dunaju in v drugih postojankah stranke, preko katerega ne bo mogla nobena zgodovina.

Z besedo, s peresom in februarja 1934. tudi z orožjem v roki, je ostal Oto Bauer do zadnje minute v bojnih vrstah proletariata, dokler se ni moral umakniti premoči topov in je nato živel štiri leta v izgnanstvu, najprej v Brnu in končno v Parizu, kjer je ta gigantska narava po deset in desetletnem izčrpnem in ljutem boju le podlegla ravno v trenutku, ko bi ga borci za svobodo in demokracijo Evrope najbolj potrebovali med seboj. Toda tudi za močnega Oto Bauerja je bilo preveč neprespanih noči, preveč trpljenja in razočaranja, tudi on je bil človek, ki je moral končno čutiti, da ima vsaka energija svoje meje.

Tudi mi v Jugoslaviji bomo Oto Bauerja enako težko pogrešali, kakor stotisoči zaslužjenih njegovih soborcev,

kakor cela internacionala in vsa današnja resnična svetovna demokracija. V Jugoslaviji smo imeli zlasti od februarских dni 1934, često ožje stike z Oto Bauerjem, ko smo takoj po udušenem uporu na Dunaju in v Gradcu sprejeli avstrijske emigrante v svojo sredo. Neštetokrat smo potem čitali njegove iskrene in prijateljske besede o Jugoslovanih v »Kampfu«, ki nam je bil obenem do zadnjih dni baš radi Bauerjevih člankov najbolj željena duševna hrana in neštetokrat, v temnih dneh malodušja, sveža in stvarna uteha. Tako globoko in obenem tako preprosto, vsakomur razumljivo je znal pisati pač le Oto Bauer in zlasti vezati zgodovino z današnjim dnem. Leta in leta bomo še črpali iz njegovih misli in se opajali ob njegovem čudovitem stilu, jeziku, spominu in jasnemu pogledu na vse odkrite in tajne sile, ki so do Bauerjeve smrti gibale današnjo družbo.

Pepel Oto Bauerja so začasno shranili na francoskih tleh v bližini okrvavljenega zidu, kjer so padli zadnji bojevniki pariške komune iz l. 1871. Njemu, ki se je do svojega 57. leta tako nadčloveško boril za boljšo in pravičnejšo družbo, za svobodno človeško kulturo, so zapeli na grobu, njemu, zgodovinarju in filozofu — »Pesem dela«.

Prerese nas že pogled na imena onih, ki so Bauerju ob upeljitvi spregovorili v slovo: Niso mogli jasneje, lepše in častnejše demonstrirati pred svetom, kakšnega velikana je zopet strla krivična usoda in oni, ki ne puste ljudstvu svobode in sonca.

Kakor težko kladiivo na nakovalo so padale besede mož, ki ne poznajo fraz in ne sentimentalnosti. Leon Blum je govoril za francosko sekcijo Internationale: »Mi bomo čuvali pepel Oto Bauerja imenom države, ki se je znala bojevati, da si pribori svobodo, ki se je znala in se bo znala bojevati, da svobodo tudi obdrži.« Friderik Adler je rekel: »Zgubili smo prijatelja, za katerim vsi žalujemo. Toda za nas Avstrijce je to ganotje mnogo globokeje, kot ga moremo izraziti. Navidezno je bil Bauer trd človek za onega, ki ga ni poznal. Mi pa vemo, da je bilo v tej trdi lupini mehko jedro. Bauer je bil v resnici najnežnejši človek, eden najljubkejših in najuslužnejših. Za mene, kot tajnika internationale pomeni nenadomestljivo izgubo.«

Gustav Richter, imenom mladih avstrijskih socialistov se je poslovil tako-le: »Ko so bili drugi definitivno premagani, je imel Bauer moč, da je načel novo zgodovinsko vlogo. Nekoč bodo avstrijski delavci, ki so ga ljubili, okrasili delavnice in hiše, da počastijo moža, ki je posvetil vse svoje življenje njihovemu osvobojenju.«

Louis de Brouckère v imenu Internationale in vseh zastopanih socialističnih strank: »Govorim o izgubi, ki je ravnotako grozna za vso internacionalo, kot za vso demokracijo. Bauer je delal noč in dan, da približa trenutek, ko bo zopet utrjena Evropa, rešena vojske in v utrjeni svobodi zopet načela s krepkim korakom pot k socializmu. Mi moramo misliti, da ta boj nadaljujemo do zmage z nevdušljivo svojo voljo. Čutim, da pride čas, ko se bomo zopet sešli in ponesli Bauerjev pepel v osvobojeni Dunaj.«

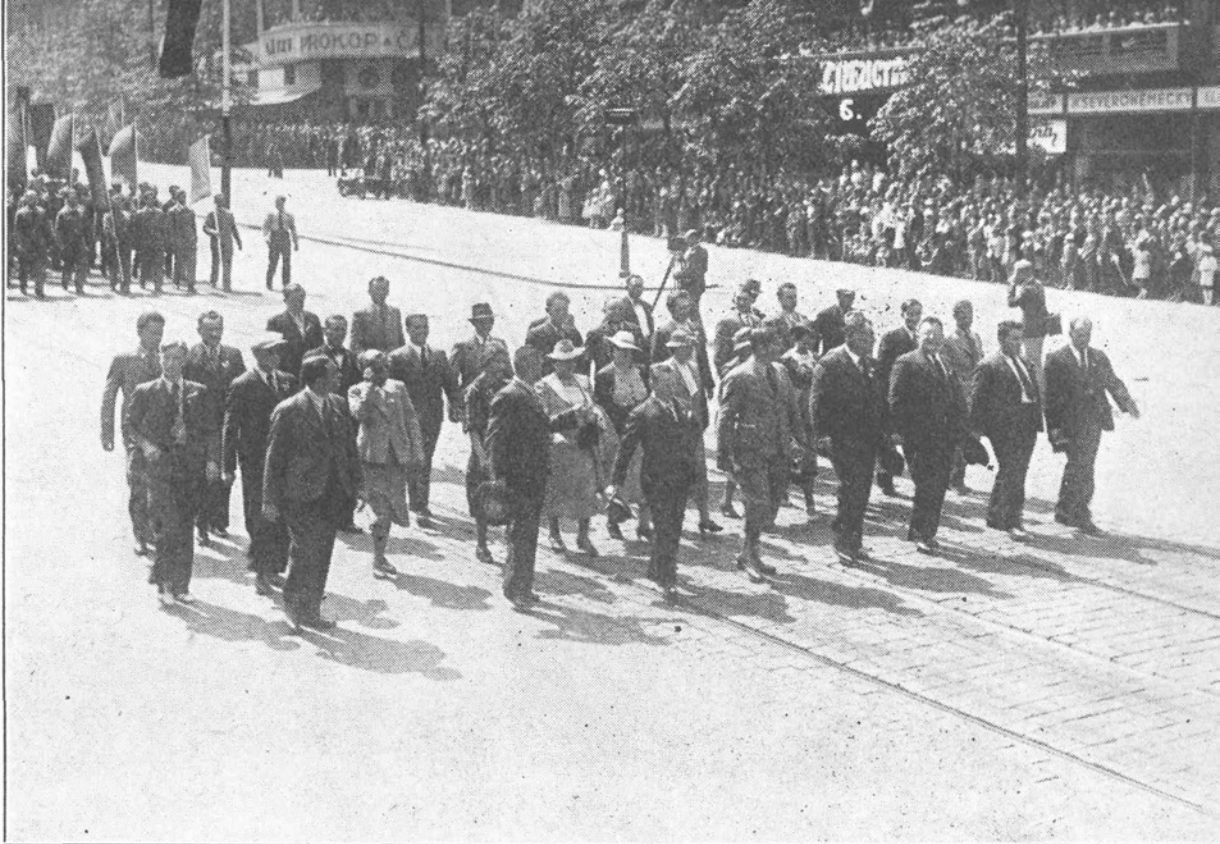
Reakcija v zastoju?

J. Klicar

Malodušna vdanost je zajela zadnja leta delavski pokret skoraj po vsem svetu. Ni čudno, saj smo bili priča malone vsakodnevnih in vsaj navidez nepopravljivih uspehov reakcije. Svetovna gospodarska kriza, ki je tako sijajno in neizpodbitno potrdila resničnost Marksovih dognanj v kapitalističnem gospodarstvu, ni omogočila ojačenja delavskega pokreta kakor so to mnogi pričakovali, temveč je celo povzročila njegovo oslABLJENJE. Dejstvo je, da proletariat ni znal nikjer v zadovoljivi meri izkoristiti zmedo in paniko, ki jo je zanesla svetovna gospodarska kriza prav v vse sloje meščanstva zlasti med leti 1930 do 1933. Svetovni kapitalizem je pa prešel odločno v ofenzivo, ki se je otresele prvega strhu in iznenadenja. Fašizem, ki je celo desetletje životaril omejen izključno na Italijo, je čez noč dobil obliko nekega novega svetovnega gibanja. Še prav posebej se je njegova udarna sila povečala, ko je prišel v Nemčiji na oblast Hitler. Izpolnilo se je, kar je proletarski pisatelj Jack London napovedal v pesniškem navdahnjenju, železna peta je hodila iz dežele v deželo, grozeč, da pomendra vse, kar se ji postavi po robu. Delavski pokret je bil skoro pvsod potisnjen v težavno ofenzivo, borba za končni cilj — uresničenje socializma — je stopala v ozadje pred potrebo, ohraniti vsaj osnovne pridobitve delavskega pokreta in odbiti naval fašizma. Primer Italije in Nemčije je pokazal, da je boj proti fašizmu od znotraj skrajno težak, saj fašizem brezobzirno in dosledno uporablja proti vsem nasprotnikom ogromni in vedno bolj izpopolnjen državni aparat. Dan za dnem padajo žrtve fašistične justice. Njihova imena ostanejo svetovni javnosti v mnogih primerih neznana, ker jih fašistično časopisje po višjem nalogu zamolčuje. Pri-

obči jih samo, če jim lahko naprti navadne zločine ali pa, če so imena žrtev na kak način prodrli v javnost. Duh odpora vzdržujejo majhni krožki, ki jim manjka medsebojne povezanosti. Pokret, ki bi zajel najširše množice, bo možen šele takrat, ko bo fašistični vladni aparat oslABLJEN. Oslabi ga lahko razkol v vladajočem razredu, gospodarski in finančni polom velikega obsega ali poraz v vojni. Voja bo najbrž v vsakem slučaju poslednji izhod fašizma, če bo prišel v zagato.

Delavski pokret v državah, ki so ostale demokratične je moral svojo taktiko prilagoditi spremenjenim razmeram. Tudi v najbolj demokratičnih državah vlada seveda kapital in naklonjenost meščanskega razreda demokratičnim načelom je tudi v njih samo pogojno. Tudi v njih velekapital ljubimka več ali manj odkrito z idejo fašizma, čeprav se zdi, da se je prvotno navdušenje precej ohladilo. Ohladilo se je precej zaradi izkušenj v Italiji in Nemčiji, kjer pridobitni krogi le težko realizirajo primerne dobičke oziroma jih morajo nalagati v sumljive državne papirje. Grožnja fašizma je imela na vsak način dalekosežne posledice na taktiko delavskih strank v demokratskih državah. V ospredje je stopila borba za ohranitev onih načel, ki jih je meščanstvo samo proglasilo za časa velike francoske revolucije l. 1789. Več ali manj zavestno se delavstvo izogiba vseh akcij, ki bi lahko izzvale paniko med ostalimi sloji naroda zlasti med malo-meščanstvom. Treba je bilo odvreči nekatera gesla, ki so se zdela nerazdružno spojena z delavskim pokretom. Tako n. pr. se je načelna borba proti militarizmu morala umakniti tvornemu sodelovanju pri pripravi obrambo lastne države, zlasti če je bila ta ogrožena od fašističnega

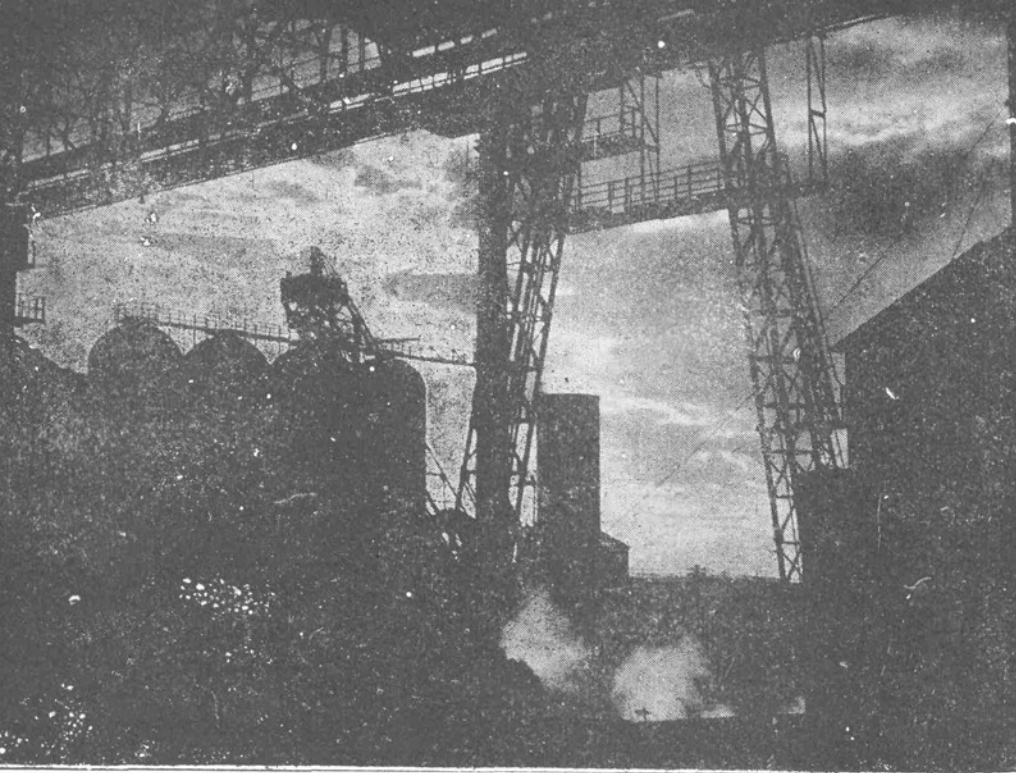
*Še slika s socialističnih dni v Pragi —
Mimohod jugoslovanske skupine*

imperializma. Voditelji mogočnih socialističnih strank in strokovnih organizacij so zašli v tragikomični položaj, da pomagajo v potu svojega obraza pognati zopet v tek škripajoče kolesje kapitalističnega gospodarstva. V kolikor tega ne delajo v duhu nekega novega revizionizma, ki se žal zopet bohotno širi po svetu, so se lotili nehvaležne naloge gotovo v prepričanju, da je samo tako mogoče ohraniti delavstvu vsaj tisto mero eksistenčnih možnosti, ki so v kapitalističnem gospodarstvu dosegljive, in obenem odbiti naval fašizma. Zamisel ljudske fronte, kakor se je uresničila v Franciji, je pokazala, da je možno v zvezi z malomeščanstvom doseči resnično izboljšanje delavskega položaja in obenem voditi aktivno in uspešno obrambo pred fašizmom. Kakor ponovno v zgodovini, je tudi tokrat francoski proletarijat nakazal primerno pot proletariatu v ostalih deželah, kar ostane njegova nevenljiva zasluga!

Opredeljeno taktiko narekuje proletariatu v demokratičnih državah tudi svetovno politični položaj. Javljajo se vedno obrisi dveh velikih taborov. Eden obsega demokratične velesile Francijo, Anglijo in Združene države Amerike. V ta blok držav se skuša uvesti tudi Rusija. Nasprotni tabor tvorijo fašistične države Italija, Nemčija in Japonska. Iz novejših zgodovine vemo, da se bloki držav kaj hitro tvorijo, pa tudi razpadajo. Vemo tudi, da delitev v »ideološke« bloke ne diši niti francoski, niti angleški buržuaziji in prepričani smo lahko, da se bodo vedno znova javljali poskusi, da se nasprotja premostijo. Vendar se zdi, da bodo ti poskusi vedno znova propadli, kajti delitev nikakor ni slučajna kombinacija diplomacije, temveč je osnovana na realnem nasprotju interesov. Fašistični blok sam poudarja, da je dinamičen. Prevreči hoče sedanje razmerje sil v svetu, da dobi prosto pot za nadaljnje imperialistične pohode. Posrečilo se mu je, da je razbil poslednje ostanke nekega mednarodnega reda in kolektivne varnosti, ki je bila utelešena v Društvu narodov. Nekaznovano je ta zavojevala Japonska in Mandžurijo, kar pa je samo povečalo njen apetit, tako da skuša sedaj podjarmiti kar vso Kitajsko. Upor vojaške in veleposestniške klike proti narodni vladi v Španiji je bil zopet dobrodošel povod za Italijo, da s podporo Nemčije vsili španskemu narodu zasovražen fašistični sistem vladov in da si obenem pribori važne politične podvige.

Demokratični blok držav je v gospodarskem pa tudi v čisto vojaškem oziru neprimerno močnejši, kakor blok fašističnih držav, zlasti ker lahko v slučaju konflikta računa na pomoč Rusije. Navzlic temu ni storil ničesar, da prepreči katastrofalni razvoj mednarodnih odnošajev. Že samo dosledna uporaba sankcij v zvezi z zaporom Sueškega prekopa, bi prisilila Italijo, da opusti svoj pohod v Abesinijo. Kombiniran nastop Amerike, Anglije in Rusije bi streznil takoj japonski imperializem in prihranil kitajskemu narodu morje trpljenja. Resno mišljena pretnja Anglije in Francije bi preprečila vsako vmešavanje v Španiji.

Kaj je razlog očitne slabosti demokratičnih držav? Po svetovni vojni in ruski revoluciji pa odločitve državnikov ne vplivajo več samo utemeljeni interesi lastne države, temveč v veliki meri čisto razredni momenti. Anglije ni ovirala pomanjkljiva oborožitev, da bi nastopila proti Italiji najprej v Abesiniji in potem v Španiji, kakor to še sedaj mislijo nekateri politični naivneži. Temveč člani konservativne vlade, med katerimi so prav tipični zastopniki velekapitala kakor n. pr. Neville Chamberlain, so se bali, da zunanjepolitični poraz Mussolinija povzroči padec fašizma in prevrat v Italiji z nedoglednimi posledicami za Evropo. Militaristična in imperialistična Japonska zopet je nenadomestljiv žandar svetovnega kapitala na Daljnem vzhodu, čeprav njen apetit vzbuja bojazen in ogorčenje. Vendar še bolj se vsaj trenutno boje angleški in ameriški državniki socialnega prevrata na Japonskem in boljševizacije Kine, kar bi skoro gotovo sledilo japonskemu porazu. Iz fašizma ni več povratka v demokracijo, v kateri vlada proletarijat! Vendar navzlic upoštevanju interesov svetovnega kapitalizma morajo državniki v Angliji in Ameriki vendar v prvi vrsti čuvati življenjske interese svoje države in lastnega narodno organiziranega kapitala. Hazarderska politika fašističnih držav jim grozi zrasti čez glavo. Na zunaj se to notranje protislovje v politiki demokratičnih držav javlja v neodločni in omahljivi politiki, ki jo seveda fašistične države znajo izrabiti. Vendar se zdi, da skrajna meja popuščanja ni več daleč. Prvič je postala vidna 21. maja t. l. Takrat je Nemčija pripravljala naskok na Čehoslovaško, ki je poslednja ovira nemški hegemoniji v Podunavju. Francija bi se skoro gotovo odločila, da priskoči Čehoslovaški na pomoč, kar bi pri-

Nedeljski večer

klicalo na plan tudi Rusijo. Vedno omahujoča angleška diplomacija je postala nenadoma skrajno energična, ki je videla, da je evropska vojna neizogibna. Dala je Berlinu razumeti, da bi tudi Anglija ne mogla ostati nevtralna. Vihar se je naenkrat podel, besno zaganjanje nemškega časopisja je le slabo maskiral prvi zunanje politični poraz. Čehoslovaška je bila začasno rešena. Delavski pokret v demokratičnih državah kakor tudi v državah, ki so vsaj še ohranile sledove demokracije, mora vedno znova opozarjati na nevarnost, ki grozi od agresivnega

imperializma fašističnih držav. Skrbeti mora za pravilno zunanje politično orientacijo lastne države. Storil bo s tem veliko uslugo vsemu človeštvu. Še ni prepozno, da se organizira blok miroljubnih držav, ki bo dovolj močan, da prepreči vojno. Svetovni mir se da rešiti samo, če bodo fašistične države uvidele, da bodo v izzvani veliki vojni gotovo poražene. Fašizem brez možnosti imperialistične ekspanzije, omejen samo na lastno področje, se bo nujno zadušil v lastnih protislovjih.

Rasmeh

Vladimir Rijavec

Nadljevanje in konec

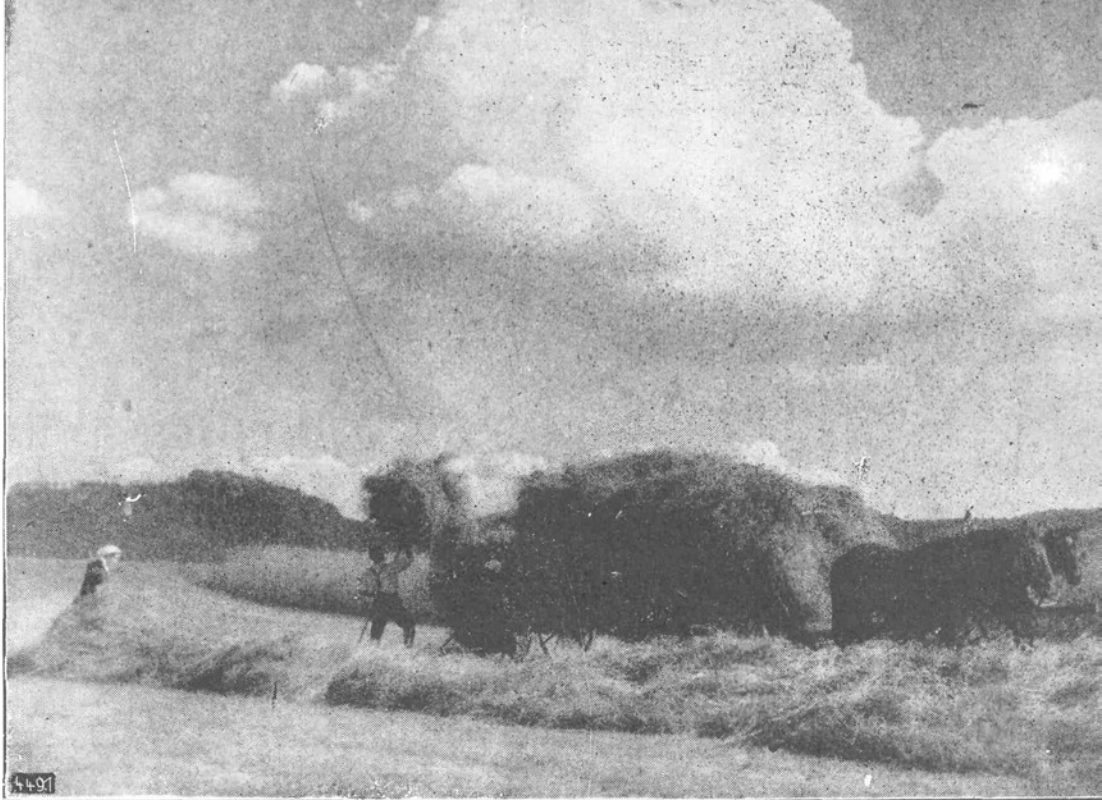
Stanko se je spet vsedel h knjigi, a zbrati se ni mogel. Kot Marinki so mu drhte roke in misli uhajale drugam. — — Prav za prav se je šele sedaj zavedel, kaj je napravil, ... in kljub vsemu: da je prišel oče domov pijan ter razdražen, ... da je razžalil in udaril mater, ... kljub sreči in zadovoljstvu v sebi, ga je vendar moril rahel občutek greha, ... pa nemara še tisto malo usmiljenja do njega ki ga je pahnili in ga zaklenili ven v temo. Ni mu bil neznan ta občutek, večkrat ga je obšel, ali še nikdar tako globok kot ta večer. Tako mu je prišlo, da ni oče sam kriv da je, kakršen je, ... da so morda krivi oni, ... tudi Marinka in mati nemara, ... ali pa kdo drug ... Ni čuda, da se rad potepa, da mu ni do doma, ... saj ga nima. Nima ga ne! Je mar to dom, če te vedno pričakujejo nejevoljni in bi jim bilo ljubše, če te ne bi bilo, — — a če te ni, te sprejmejo z očitki, kod si hodil, potep? Ne, to ni dom ... Često se mu je oče zasmilil, — takrat si je prizadeval da bi ga spravil v pogovor, in je bil vesel, če mu je mogel privabiti smeh na ustnice, kar je bil prav za prav čudež. Čudež namreč, da se je oče smejal doma z njimi, — zunaj v svoji družbi se je že. — — Da, često se mu je zasmilil, — — ali kadar ga je zagledal v vratih pijanega in z lakoto po pretepu ter prerekanju v očeh, ga je vsako lepo čustvo minilo. Takrat se mu je zazdelo, da je stopil v stanovanje

tuj človek ne njegov oče, ... vsaj tisti oče ne, ki ga je tu pa tam imel rad, tisti z bolano dušo in brez doma. Ko ga je videl pred sabo omahujočega in zapletajočega, poslušal njegove težko izgovarjane psovke, ... takrat so se prelomile zadnje vezi, takrat je umrlo zadnje malo ljubezni, ki jo je čutil do njega, ... takrat je gledal pred sabo le zver v človeški podobi, zver brez ponosa in razuma.

Nekoč, davno že, je povprašal Marinko, kako ona sodi očeta. Pogledala ga je začudeno; — — zakaj in čemu tako vprašanje? Če čuti kdaj pa kdaj tiho usmiljenje z njim? — — Ne! Niti malo ne — — ker je oče zloben, kadar je pijan in še bolj, kadar je trezen! — — Zloba in zagrenjenost se često vodita za roko, ji je odgovoril, potem sta utihnili in je opazil, da niso napravile njegove besede nobenega vtisa nanjo, ... da jih nemara še razumela ni. — — Pred materjo pa je molčal; nikoli ni tiščal vanjo, koliko ji je do očeta niti ji ni skušal razodeti, kako ga sodi on in zakaj ga sodi tako. —

Pogovor je zašel na politično polje; oče se je rad spuščal v razglabljanja o dogodkih doma in zunaj, dasi ni imel pojma o njih, jih ni znal spraviti v pravo zvezo niti jim dati pomen, ki so ga zaslužili. Stanko se je zaletel ter mu priznal kako misli, česa si želi, zakaj se hoče boriti. Pozneje mu je bilo večkrat žal, da se je razodel tako do

Poletje na deželi

golega, — oče mu je v pijanosti zagrozil, da bo izrabil, kar je izvedel, naj torej ne poskuša postavljati se mu po robu. In da ve še marsikaj, je pristavil. O prostoru, na primer, kjer se zbirajo, ... o gospodih, ki zahajajo tja ...

Toda zgodilo se je, — nemara se je moralo zgoditi, ker je bilo tako sojeno. Oče ga je ovadil ...

Štiri leta so minila od tedaj, štiri dolga leta za mračnimi zidovi, kamor so ga vtaknili ter pozabili nanj. Misel, da ga je izdal oče, ga je bolela. Če druge niso hotele biti jasne, če so umirale in se spet porajale se izprepletale med sabo, ... se je ta kot srebrna nit vlekla med njimi, je imela začetek, ni bila nikjer pretrgana in ji ni bilo videti konca. Težila ga je bolj nego vse drugo. Laže, mnogo laže, bi mu bilo, da ga je izdal nekdo tuj. Je mar oče res tako zloben kot je menila Marinka, ali se je spozabil v izbruhu jeze in mu je sedaj žal? ... Stanko je želel, da bi bilo to drugo, — sam ni vedel zakaj je želel tako. — A mama in Marika, ... zakaj ga niso obiskale ves čas? So pozabile nanj?

... Prve predmestne hiše so ga pozdravile. Vendar: Koliko se je spremenilo, kar je zadnjič taval po teh ozkih, krivih, blatnih ulicah, polnih dima, saj, življenja ter otrok! S kolikimi novimi stvarmi se bo moral sprijazniti, ki so se rodile v času, ko je bil živ pokopan! Novi ljudje upravljajo zemljo — Novi ljudje — mladi. Mladi ... Pa saj je tudi on še mlad, ... ni morda? Sevé, toliko je preživel, toliko premislil, da nemara res ni več mlad; — lasje so mu napol osiveli ...

Vlada je padla! — — Diktature ni več! —

Vlada je padla? — — Diktature ni več? — Zato so ga torej pomilostili. Lahko bi si bil mislil: pomilostitev je vedno znak preloma ... Ga je pomilostil Diktator, da bi se še trenotek, dva, obdržal na krmilu, — ali so ga pomilostili novi vodniki, ... kakšni? Končno vseeno: nobeden mu ne bo vrnil izgubljenih let ... Pač! Ob nečem bi jih mogel pozabiti, mu niti ne bi bilo žal zanje: če so prišli na površje tisti ki se je nekoč boril z njimi, ... ki je sanjal z njimi o lepi bodočnosti, svobode polni.

Vlada je padla! — Diktature ni več!

Ni je več! — Ulice so se razširile, se uravnale, postale živahnije, ljudstvo jih je napolnilo. Obrazi so se praznično bleščali, — nič niso bili v skladu z delovnimi oblekami, težkimi okovanimi čevlji, grobimi rokami. Toda iz-

gledali so praznični ter zadovoljni in v ulicah je brenčalo kot v maju pred čebelnjakom, ko topli sončni žarki prinesó s sabo življenje, ... ali vsaj željo po življenju, po delu.

Diktature ni več! Prelom je obrnil pozornost vseh nase — vsak mu je posvetil del svojih misli; redkokdo je ostal hladen, ko je izvedel, da môre ni več. Bil je kot pomlad, ki je vlivala novo vero v življenje, — kot pomlad, čeprav je že zdavnaj minila. Tisoči so se valili po ulicah, njih število pa je še vedno raslo. Veletok je mirno tekkel svojo pot, ... kam?

Diktature ni več!

»Bodočnost naša, svobode polna ...«, je tiho molil Stanko in se mu je zdelo, da mu ljudstvo polglasno odgovarja. — » ... In želja je meso postala — — Štiri leta sem žrtvoval štiri leta so mi vzeli, — — a postala je meso, — — ni mi jih žal — —«

Za sabo je zaslišal petje. Najprej je en sam glas zaplaval nad glavami, potem se mu jih je pridružilo še par, ... pa še in še, dokler ni pela vsa ulica in se je pesem odbijala od zidov ter silila skozi okna. Stanko je pozabil nase, pozabil na vse, kar je mislil še malo poprej in v neskončno dolgih štirih letih, pozabil na mater, na Marinko, — na očeta. Pel je z drugimi, — nekaj ga je sililo in se ni mogel upirati tako močno je bilo in globoko.

Sredi množice je zavihrala zastava. Ob pogledu nanjo so se mu orosile oči ... Koliko let je čakal na ta trenotek in sanjal o njem ... in sedaj je zaplapolala velika in lepa sredi polne ulice!! — — Kličejo ji, pozdravljajo jo! — — Koliko let je čakal na ta trenotek, sedaj je prišel in je pozabljen, kar je bilo! Novo življenje se začenja!!

Veletok ga je vlekel s sabo, — komaj, komaj se mu je posrečilo oprijeti se kandelabra in se zaustaviti. Tisoči pa so še naprej korakali mimo; — sami novi obrazi, nobenega znanca. Novi obrazi, novi ljudje, — mladi? In stari tudi, ... moške in žene in otroci. Tudi zastava se je pomikala z njimi, — veter jo je zanesel na njegovo stran da ga je mehko pobožala po licu. Kot mati, ko je bil še čisto majhen, — kot mati. — — — Pogled mu je obstal na človeku, ki je visoko dvigal drug zastave ter pel z drugimi.

»Bodočnost naša, svobode polna, ...« — Zmeglilo se mu je pred očmi. Spustil je kandelaber, si z rokama po-

kril obraz, množica ga je potegnila s sabo. — »Glej, vse sem mu odpustil — in kaj je napravil? — Izdal me je, sina ker sem služil misli, ki jo sedaj oznanja... Sedaj jo oznanja,... kdaj se je boril zanjo?... Ah, bodočnost naša, svobode polna...«

Ko je odmaknil roke, se je slika vrnila: še vedno je človek visoko dvigal zastavo ter pel. — — Iznenada je začutil v sebi željo, kakršna ga je obšla takrat pred štirimi leti: da bi skočil k očetu in ga stisnil za goltanec, da ne bi nikoli več prišla beseda iz njegovih ust,... pa čeprav očetovih, — ali bi mu vsaj iztrgal zastavo iz umazanih rok, ki niso vredne nositi jo. Niso vredne! — — Kaj namerava? Računa spet s kakim napredovanjem v službi? — — Kako umazano!! Stanku se je zazdelo, da je zagazil v blato in se pogreza vanje do gležnjev, — do kolen, — do vratu — —

Ah, kako umazano! Fej! — — Hipoma se je osvestil, začel odrivati ljudi okoli sebe in si delati pot k zastavi... Če ne drugo, vzel mu jo bo! Naj je vsaj danes ne maže, vsaj danes naj jo pusti pri miru, — vsaj danes ko je prvič zaplapolala sredi tolike množice,... prvič oznanila misel, ki ji je prelom prinesel življenje. Vsaj danes, — potem naj dela kar in kakor hoče. Toda danes naj jo nosijo čiste roke!!!

Čiste roke, ne očetove!! — Zadnjič se je pogнал naprej in zgrabil za drog. Zastava se je povescila, pesem za trenotek utihnili. Oče se je okrenil.

»Sin...«, so zajecjale njegove oči, v katere je planil strah, — sinove jeklenosive in brez usmiljenja pa so ga prebadale, nekaj ukazovale, zahtevale,... toda kaj? — Pokoro za izdajstvo? — Hladno ga je zagomazelo po hrbtu.

Stanko ni izpustil droga. Preslišal je mrmranje množice, ki ji ni bilo všeč, da jo je nekdo zmotil sredi najlepšega. Očeta pa je protivljenje osvestilo, mu vrnilo pogum. Saj ni sam! — Nova misel mu je prešinila možgane; krepkeje je stisnil drog, ga dvignil še više.

»Dol s fašistom!« — Med ljudstvom je završalo.

»Te bo kdaj bolelo oče, kar si mi napravil že v drugič? — — Ah bodočnost naša, svobode polna...« Stankov pogled je omrtvel, umrl; roka je sama po sebi izpustila zastavo in se povescila,... v tem trenutku mu je bilo vseeno, kaj se bo zgodilo z njim. — — Tisoč rok ga je zgrabilo, ga potisnilo na kolena, na cesto. Veletok je zlomil oviro, ki se mu je postavila na pot in ga za hip zadržala. Težki okovani čevlji moških, pa otroški in ženski so gazili po Stanku, ko je zadnjič šepetal:

»In želja je meso postala — — Bodočnost naša, svobode polna...«

G O S P O D A R

Drama v štirih dejanjih. — Spisal Etbin Kristan.*

Jeklenec: Ne obnavljaj tega vprašanja, Marta. Nemogoče je.

Marta: Potrebno je, Peter. Oglej stvar od vseh strani, pa mi boš moral pritrditi, da je tudi zate potrebno... Jaz vem in ti veš, da je nekdanja ljubezen usehnila. Tvoja je že davno umrla, moja je počasi hiralala, dokler ni dohiralala..., tako temeljito, da sem celo jaz pozabila, da je nekdanj lunin svit in pomladno cvetje in slavčevo petje imelo tisti posebni pomen, ki ga vsemu daje ljubezen.

Jeklenec: Jaz nisem kriv, da moj značaj ni mehak.

Marta: Saj ne očitam, Peter. Ljubezen se ne more regulirati z zakoni. Če pride, pride, če izpuhti, izpuhti. In zdi se mi, da bi bilo najbolje, kadar dospeta dva tako daleč, da bi si segla v roko in se lepo mirno razšla, preden postaneta drug drugemu breme... Vzgojeni smo bili drugače, in zato jaz kljub vsemu najbrže nikdar ne bi bila pomislila na ločitev, če bi ti mogla biti vsaj tovarišica.

Jeklenec: Kaj nisi?

Marta: Ne, Peter. In žalostno je, da ti tega res ne veš.

Jeklenec: Ženi ni mesto v podjetjih, kjer je treba železne roke in brezobzirne volje? Kaj bi ti naprtil nepotrebne skrbi?

Marta: Skrbi!... Žena ni tako krhko bitje, da bi jo zdrobil vsak udarec. Tudi jaz sem imela skrbi, ki jih ti nikdar nisi zaslutil. Tako je življenje. Nikdar pa nisem vstopila v tvoje zasebno svetišče. Ti si gradil tovarne, kupoval rudnike, širil svojo trgovino, a jaz nisem vpraševala, kaj, kako in čemu, ker sem zgodaj spoznala, da si na tem polju kakor mimoza, katere se ne sme dotakniti prst, in bi te vsako vmešavanje zbolelo kakor razbeljeno železo in gadov pik.

Jeklenec: V takih podjetjih sme biti le eden gospodar.

Marta: Mogoče. Meni je to tuj svet, pa ne morem soditi. Toda kdaj je tebi prišlo na misel, da je poleg tega še drug svet, vreden spoznavanja in zanimanja?

Jeklenec: Kadar bom na vrhuncu, bova labko uživala vse, po čemer ti koprni srce.

Marta: Z vsako besedo potrjuješ, da so med nama hribi in doline in morja... Moje srce ne koprni po užitkih, ki jih dosega le veliko bogastvo. In jaz živim sedaj. In živim v samoti, kakor da me je brodolom vrgel na osamljeno skalo v morju, kjer ne morem postreči niti vrabcu... Peter, pogrešal me ne boš. Prostejši boš. Pusti me, da grem.

Jeklenec (vstane): Marta, povedal sem ti, da je nemogoče. Na pragu velikih dogodkov smo. Na razvalinah branjarj zgradimo nekaj novega, kar preobrazi ta svet. Ne več koščkov, temveč celote. Ne več kaosa, ampak red. To je, kar ustvarjam v tej deželi jaz. Vsi deli morajo biti udje enega telesa in ena roka mora ravnati vse. In moja roka bo ravnala.

Marta: Vidim, vidim. Le enega ne vidim. Kakšen ud sem jaz? Kje sem potrebna jaz?

Jeklenec: V moji hiši, Marta. To je jasno.

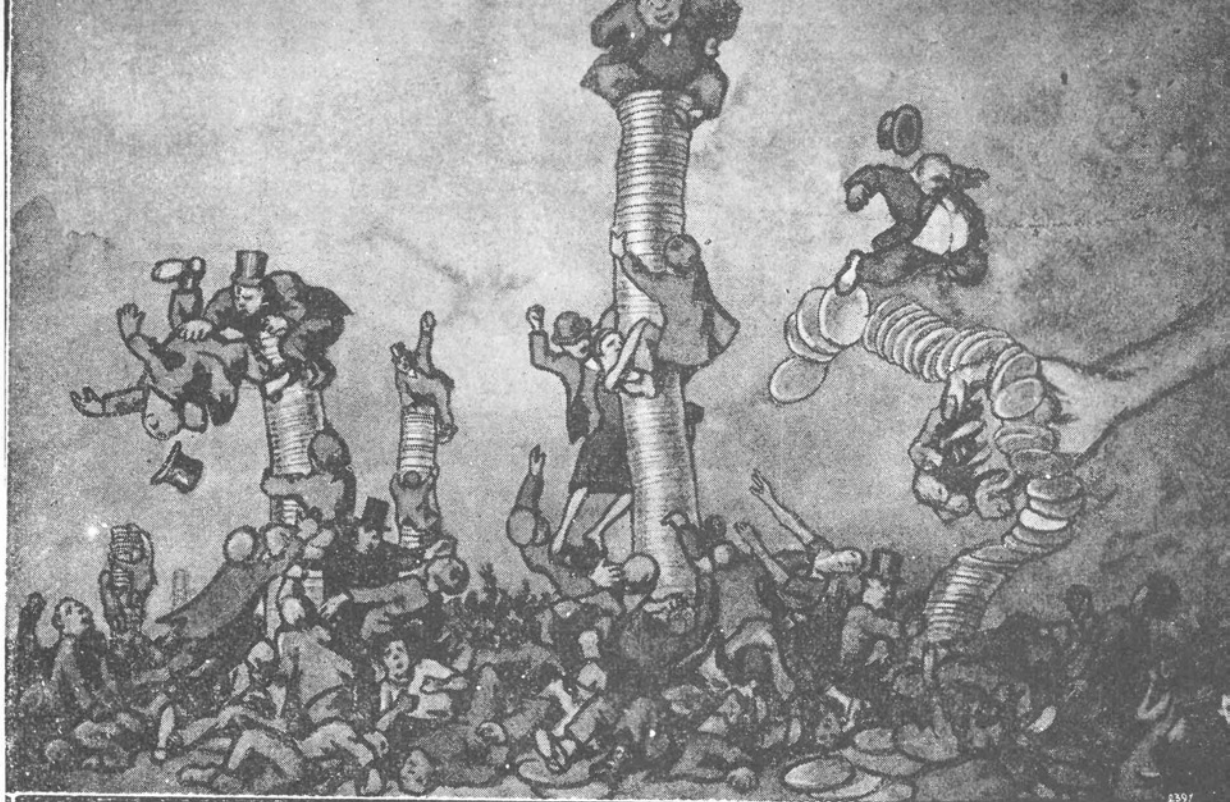
Marta: V tvoji hiši?... Kosilo ti skuha kuharica, sluga ti osnaži obleko. Otrokoma ne morem pomagati. Čim bolj bi te prosila, da pusti Milanu naj se uči, kar mu je najbolj pri srcu, tem bolj ga boš pehal v poklic, ki ga ne more ljubiti. In nikakor ne bom preprečila, da se nam Olga odtuji, ker nimaš časa, da bi se jo potrudil razumeti.

Jeklenec: Milanu in Olgi bo gladka pot do sreče.

Marta: Do sreče!

Jeklenec: Vsi moji načrti so tako pazno zasnovani, da se ne morejo izjaloviti. Toda če bi javnost mogla spra-

Jakob Belsen: Kapital

viti moje ime v zvezo s škandalom, bi vse lahko prišlo v nevarnost.

Marta (vstane): O, razumem... Da sem mogla biti tako kratkih misli!... Tako sem vendar dobra za nekaj, dasi je vrednost le negativna.

Jeklenec: Marta!

Marta: Rekla sem, da razumem.

Jeklenec: Torej ne bo več govora o tej stvari?

Marta: Seveda ne, dokler bi »škandal« mogel ogroziti tvoje velike smotre... Uboga Alma, to bo tudi zanjo razočaranje.

Jeklenec: Alma?

Marta: Čakati bo morala tudi ona, in toliko se je že načakala...

Jeklenec: Kaj govoriš, Marta?

Marta: Ti veš, o čem govorim. Čudiš se, da vem? Žena ni kriva, da ji oči često vidijo, česar ne iščejo. Ničesar te ne dolžim, Peter. Mogoče, da bi bila ljubosumna, če ne bi bila moja ljubezen popolnoma ubita. Tako pa spoznavam in ne zamerim. In celo obžalujem jo lahko... Mučen ti je ta prizor, Peter? In tam te čaka toliko važnih opravkov. Pojdi in otreši se neprijetnih misli. Ob tvojem delu to ne bo težko.

Jeklenec: Zbogom, Marta. (Odide).

Marta (vstane in pozvoni. Potem gre po sobi gor in dol, pa do okna, kjer se ustavi in gleda na vrt).

Žan (vstopi): Klicali ste me, gospa?

Marta (se ozre): O, vi ste. Prosim, naročite, da bo avtomobil pripravljen ob petih popoldne.

Žan: Na službo. Ali je to vse?

Marta: In recite šoferju, naj se poskuša vživeti v misel, da se lahko tudi malo bolj počasi vozi. Jaz sem starokopitna žena.

Olga (vstopi z desne): Dobro jutro, mama.

Marta: Dobro jutro, Olga.

Žan: Ali ukazujete še kaj, gospa?

Olga: Kaj slišijo moja blažena ušesa? Trapist je izpregovoril... Ali niste trapist, Žan? Če sem prav poučena, imajo člani vašega reda zavezne jezike, tako da ne pride ne ena beseda iz njihovih ust od dneva zaobljube, pa do smrti.

Marta: Olga!

Olga: Ne jezi se, mama, saj ga nisem mislila žaliti.

Marta: Ne spodobi se, Olga.

Žan: Če mi ne zamerite, gospa, ni sem užaljen. Kot sluga ne smem biti, kot človek razumem nekoliko šale.

Olga: Ne verjamem, da ste sluga. Kaj ste? Igralec, ki nastopa v vlogi sluge? Nemara ste preoblečen učitelj lepega vedenja, in bi mi lahko dajali lekcije. Potrebovala bi jih.

Marta: Povedala si resnico. — Ne pozabite, Žan, ob petih popoldne. To je vse kar sem hotela.

Žan (se pokloni in odpelje voziček s kavo).

Olga: Ob petih popoldne si mu dala sestanek, mama?

Marta: Tvoja porednost te spravi še kdaj v resno zadrego, Olga.

Olga: To je prav lahko mogoče. Zdi se, da moja vzgoja ni popolnoma posrečena.

Marta: Oblike niso važne, ampak obzir na ljudi je potreben. Kako bi bilo tebi, če bi bila služkinja, ki se ne more braniti, pa bi te kdo zbadal kakor ti Žana?

Olga: Pa zakaj se ne bi mogel braniti? Ne verjamem, da prihaja njegova molčečnost od pomanjkanja izraza in rada bi ga slišala.

Marta: Rajše opusti to draženje, ki bi lahko izgledalo kakor koketnost.

Olga: Pa kaj, če bi se zaljubila v Žana?

Marta: Kako prismojeno govoriš.

Olga: Kako naj govori prismojeno dekle? Toda kdove ali je v Žanu tudi kaj romantike? Ali misliš, da bi se on mogel zaljubiti v mene?

Marta: Norica!

Olga: Ne, mama, to ni tako smešno. Pomisli, kako imenitno bi bilo za očeta, če bi pobegnila z njegovim slugom. Prav to bi zaslužil.

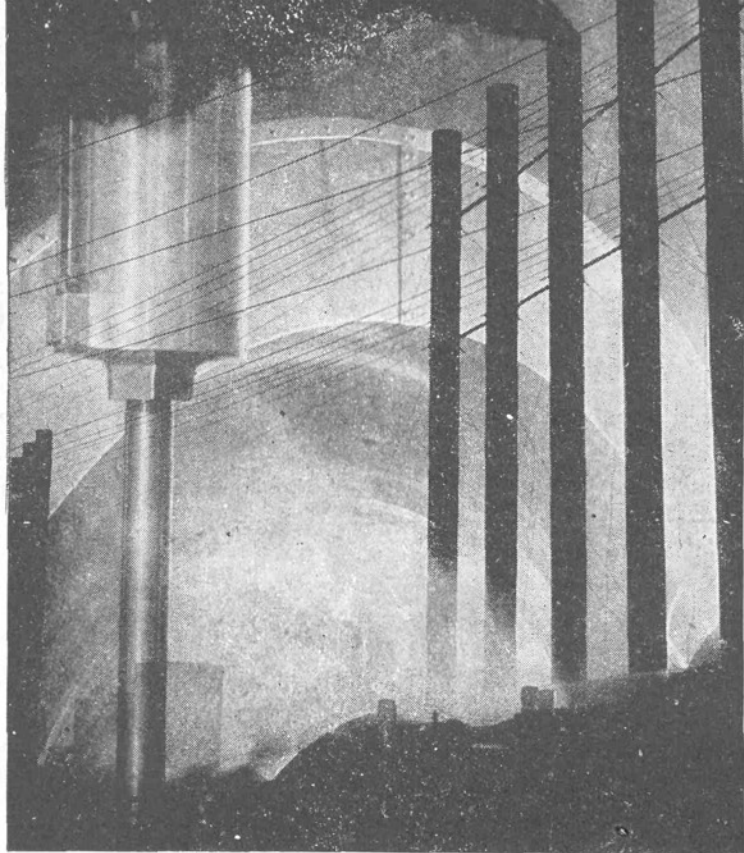
Marta: Ti smatraš očeta za tirana, pa ne veš, da ti želi srečo.

Olga: Kaj mi pomagajo njegove plemenite želje, ko so najini pojmi o sreči tako različni? Ti moraš to razumeti, mama. Gotovo je tudi tebi želel srečo, pa ti je ni prinesel.

Marta: Mlada si, Olga, pa lahko nekoliko potrpiš.

Olga: Kakor danes, tako bom jutri in vedno stala na enem razpotju: Ali se brezpogojno vdam njegovim poveljem, ali pa zatrobim upor.

Marta: Prezrla si eno dejstvo — oče te ima rad.

Sinfonija sedanosti

Olga: O, da, rad me ima. Rad me ima kakor to hišo in svoje tovarne in stroje v njih. Oblekel bi me kot princezo, z belim peskom bi mi posul vse steze, zoper vsako nevarnost bi postavil plot. Velika je njegova ljubezen, a jaz ... je ne cenim. Ali je to zločin?

Marta: Ali zelo ljubiš Filipa?

Olga: Kako naj povem? Rada ga imam.

Marta: A sama ne veš, koliko.

Olga: Saj ne morem vedeti. Nekaj me vleče k njemu. Ali je to ljubezen? Ali je le posledica očetovega trdovratnega prizadevanja, da bi naju ločil? Kako naj spoznam, če se ne morem resnično seznaniti z njim?

Marta: Mogoče je torej, da se prav po nepotrebnem trpinčiš.

Olga: In če je tako, kaj bi to moglo izpremeniti? ... Dokler mi bo branjeno, bom čutila privlačnost, ki bo tem močnejša, čim odločnejša bo prepoved. (*Vstane*). In ker se oče ne izpremeni, kakor se ne morem izpremeniti jaz, se enkrat zgodi, kar bo neizogibno, a nihče ne more vedeti, ali bodo posledice vesele ali žalostne za vse, kar nas bo prizadetih.

Marta: Kaj bi se moglo zgoditi, Olga?

Olga: Kaj vem, mama? Neznosno me draži, vse me goni v srd. Kaj pa naj se izleže, če se porazgovorim ali če zaplešem z mladim moškim? Po čem sodi oče, da je kaj nevarnega v tem? ... O, mama, kadar me pograbi ta misel, se mi skali vid in krč pride v prste, in jaz nisem več jaz. Kako naj vem, kaj bi mogla storiti v takem trenutku? Kako mi more razum pomagati v blazni minuti?

Marta: Moja moč je opešala, da ne vem, kako bi ti pomagala.

Olga: Nihče ne bi mogel pomagati, mama. Včasih se mi zdi, kakor da je zakleto, in ob tem se skrha vsako umovanje.

Marta: Ničesar nimam, kakor besede, in predobro vem, kako slabe so te. Stori, kar moreš, da si ohraniš hladno kri in zaupaj v bodočnost, Olga. To je vse, kar ti morem svetovati.

Olga: Če bi le kaj znala, s čimer bi si mogla zaslužiti kruha.

Marta: In bi odšla od doma ...

Olga: Pobegnili iz ječe. Saj to je ta hiša tudi zate. Res, da je hrana boljša kakor v navadnih zaporih, a začela sem dvomiti, da ima ta razlika posebno veliko vrednost.

Jeklenec in Zimše (prideta z leve).

Jeklenec: Ali bi vama bilo zelo težko pustiti naju nekaj časa sama tukaj? V pisarni nimava miru.

Marta: Zakaj bi bilo težko? Pojdi z menoj, Olga. Oče ima opravke.

Jeklenec: Zato si Olgica lahko izbere nov klobuk, kadar pridemo v mesto.

Olga: Hvala, oče. Klobukov je v moji omari že toliko, da ta ena glava, ki jo imam, ne zadostuje več zanje.

Marta in Olga (odideta na levo).

Jeklenec: Križ je dandanes z otroci. Človek že kar ne ve, kaj naj bi storil zanje.

Zimše: Vaša hčerka vam je nekaj povedala, gospod Jeklenec.

Jeklenec: Kaj? Da ne potrebuje klobuka?

Zimše: Da preveč klobukov ni neizogibno potrebno za srečo.

Jeklenec: Čudna doba! Velika v napredku. Toda otroci ... Ti so uganka.

Zimše: In otrokom so starši uganka. To je najbrže tako staro kakor človeški rod.

Jeklenec: No, pa kam sva zašla? S Trešče, pa v otroška leta. (*Sede in z gesto povabi Zimšeta, da stori enako*).

Zimše: Da, gospod Jeklenec. Stanje na Trešči se mora na vsak način imenovati resno. (*Sede*). Če moremo preprečiti stavko, si prihranimo mnogo denarja, in se obvarujemo možnosti moralnih porazov.

Jeklenec: Morala hlapcev ni moja. Natezanje z najetimi garači bi šlo zoper moralo.

Zimše: Materijalna izguba bi bila velika, če se stavka zavleče.

Jeklenec: Izračunajte, koliko bi stalo, če bi jim dali vse, kar bi hoteli.

Zimše: Nekaterim željam bo treba ugoditi prej ali slej.

Jeklenec: Kadar bo taka moja volja.

Zimše: Gospod Jeklenec, odkar je prišla prva prošnja s Trešče — bila je res prošnja in šele pozneje se je izpremenila v zahteve.

Jeklenec: Zahteve?

Zimše: Od tiste ure sem razmišljal o stvari. Časi so se izpremenili in najceneje bomo izhajali, če se pobotamo.

Jeklenec: Vi vidite strahove.

Zimše: Nujno potrebujemo premoga, in to vedo tudi delavci.

Jeklenec: To je v prerahli zvezi z glavnim vprašanjem. Ali sem jaz gospodar, ali nisem? Jaz sem odgovoren za red, in varoval ga bom.

Zimše: Če bi zaslišali deputacijo rudarjev.

Jeklenec: To bi bila prva napaka. Nikogar ne sprejemam, kdor prihaja z zahtevami.

Zimše: Ali pa sprejmite vsaj Remška.

Jeklenec: Remšek? To je nekakšen načelnik ali tajnik njihovega društva, kaj?

Zimše: Tajnik.

Jeklenec: Odposlanec rebelov.

Zimše: Ne verjemite, da so ti ljudje neotesani rogovileži in lenuhi, ki bi radi brez dela prijetno živeli.

Jeklenec: A kakšni so v resnici? Če zna kaj in se ne boji dela, zakaj ga ne pride iskat? V tovarni, v rudniku, v pisarni ... Dobro. Naj pride ta znameniti gospod. In nekoliko resnic mu nemara ne bo škodovalo. A vi, prosim, ostanite tukaj. S takimi ljudmi je vedno dobro imeti priče.

Zimše (odide).

Jeklenec (si prižge novo smotko).

Zimše (se kmalu vrne z Remškom). Gospod Jeklenec, to je gospod Remšek.

Jeklenec: Vi ste torej Remšek. Sedite. Slišal sem o vas.
Remšek: Gotovo malo dobrega — z vašega stališča.
Jeklenec: To je bilo lahko uganiti. (*Sede*). Ščuvati in razburjati delavce...
Remšek: Hujškač in zdražbar. (*Se nasmehe.*) Če bi to bil moj poklic, bi lahko užival večne počitnice. Za razburjanje skrbe razmere dovolj. (*Sede*).
Zimše (*sede bolj daleč*).
Jeklenec: Ali kadite? (*Seže po cigarah*).
Remšek: Včasih.
Jeklenec: Precej močne so. Jaz ne maram koruznega listja. *Ponudi cigare Zimsetu in Remšku. Oba se poslušita*). Sprejel sem vas, gospod Remšek, a da ne bo nesporazumevanja, vam moram takoj povedati, da ne priznavam svojim delavcem nobene, absolutno nobene pravice do kakršnih koli zahtev.

Remšek: To zveni kakor nepreklicen odlok.

Jeklenec: Prav ste me razumeli.

Remšek: Zelo žal mi je, če je tako. Upal sem, da se lahko sporazumeva, ker ne zahtevajo delavci nič pretirane, in če bi se postavili na trda tla, bi lahko spoznali, da bi bila izpolnitev za vas prav tako koristna kakor zanje.

Jeklenec: Pustiva to. Na delavskih shodih lahko razlagate te modrosti. Jaz ne poznam nobenih delavskih zastopnikov.

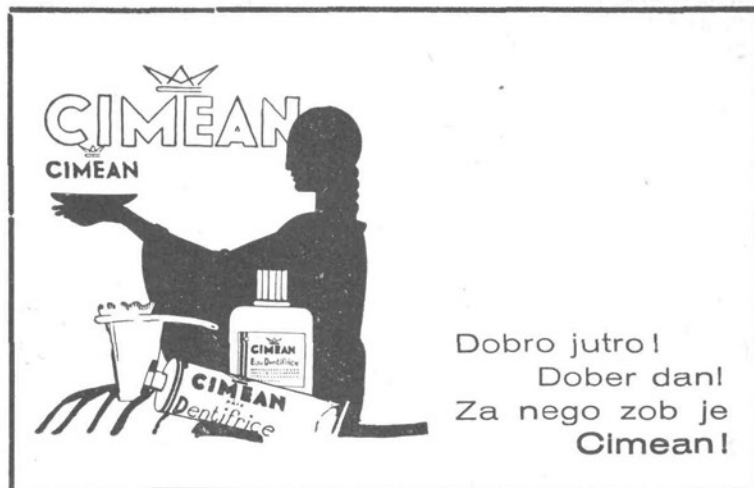
Remšek: Torej je škoda časa. Vi niste mož, ki preklicuje. Jaz ne mlatim rad prazne slame.

Jeklenec: Dobro bo, če si zapomnite to za bodočnost. Za najete delavce je pokorščina.

Remšek: Zaostali ste za nekoliko desetletij. Vi ste v svoja podjetja vložili denar, delavci vse svoje delovne moči. V jamah stavljajo svoje življenje na kocko, kar je več od tolarjev in cekinov. Zato smejo zahtevati toliko varnosti, kolikor je mogoče s pomočjo sedanje znanosti.

Jeklenec: V mojih rudnikih ni bilo nobene nesreče.

Remšek: V Rausmanovem premogovniku je ubilo štirideset in ranilo sedemdeset rudarjev. Eksplozija bi se bila lahko preprečila. Zaradi par tisočakov, ki sedaj niti prihranjeni niso, je štirideset vdov, okrog sedem-

deset sirot, in sedemdeset pohabljenecv po nepotrebnem na svetu.

Jeklenec: To je bilo v Rausmanovih jamah.

Remšek: V vaših tudi ni nobenih angeljev, da bi varovali življenje rudarjev.

Jeklenec: Midva ne razpravljava, gospod Remšek. Označiti sem vam hotel svoje stališče, to je vse. Skrb za blaginjo delavcev prepustite meni.

Remšek (*vstane*): Nepotreben sem tukaj. Razdalja med nama je kakor odtod do najbolj oddaljene astronomske megle.

Jeklenec (*vstane*): Teh podjetij ne bi bilo brez mene, delavci ne bi imeli kruha brez mene.

Remšek: In tako se smatrate za predstavnika in prvoboritelja vidnega sveta. Gospod Jeklenec, ko je zelenelo drevje, ki vam ga rudarji danes kopljejo črno in trdo, je bil svet drugačen, in zopet bo drugačen.

Jeklenec: Moj svet bo, kakršen je, dokler bom jaz gospodar.

Remšek: Tako nisva opravila ničesar, in kar se ne da preprečiti, pojde svojo pot. (*Odide*).

Zimše (*vstane in gleda za njim, kakor da ne verjame, da je to konec*).

Jeklenec (*si prižge cigaro, ki mu je ugasnila*).

Drugo dejanje.

Približno šest tednov pozneje.
 Pred Jeklenčevo hišo na Trešči.

Na levi je veranda, s katere je zadaj vhod v hišo. Desno od hiše je sadni vrt, ograjen s plotom. Med tem in hišo je pot. V sredi na desni je okrogla greda s kanami, rumenimi lilijami, kresnicami, begonijami in portulakom. Nekoliko stopnic vodi na verando, kjer je miza in nekoliko pletenih stolov. V kotih oleandri v velikih posodah. Pot pred verando na desno in levo.

Na mizi dve litrski steklenici z vinom in čaše.

Pelin: Ali ne mislite, gospod Jeklenec, da je prišel čas, ko bi mogel jaz od svoje strani uvesti kakšno akcijo?

Jeklenec: Akcijo? ... Ne belite si še vi glave s tem.

Pelin: Mislim, da je situacija dozorela.

Jeklenec: Tu ni kaj, da bi se mislilo. Rudnik je moj, v upor so moji delavci, čigava je zadeva, če ne moja?

Pelin: To je res, gospod Jeklenec. Vendar pa bi se mi zdelo, da je treba vzeti v poštev slabi zgled, ki ga dajejo nepokorni rudarji. S te strani je prizadeta javnost.

Jeklenec: Nihče ni prizadet, gospod Pelin, nihče razun mene.

Sirc: Javnost, gospod poslanec, ni na odru, temveč na galeriji. in med predstavo se prosi za mir.

Jeklenec: Jaz nisem meso in kri onega rodu, ki se postavlja in boči prsi, dokler drdra kočija po ravnem, pa se takoj stokaje zateče k vašim višjim silam, ka-

kor otroci pod materin predpasnik, čim pride kaj navskriž.

Pelin: Razumem, gospod Jeklenec, razumem. Mislil sem le, ker je stavka že v šestem tednu in ker gre naposled tudi za javni red...

Jeklenec: Tudi če bi stavka trajala leto dni, ostanem v svojem domu le jaz gospodar.

Pelin: Hm, da, tudi to je stališče.

Sirc: In tudi političar mora imeti stališče, kajnega, gospod poslanec.

Pelin: Naj bo torej po vašem. Moji nameni, o tem ne morete dvomiti, so bili dobri.

Sirc: Z dobrimi nameni je edina nerodnost, da ne poznajo discipline.

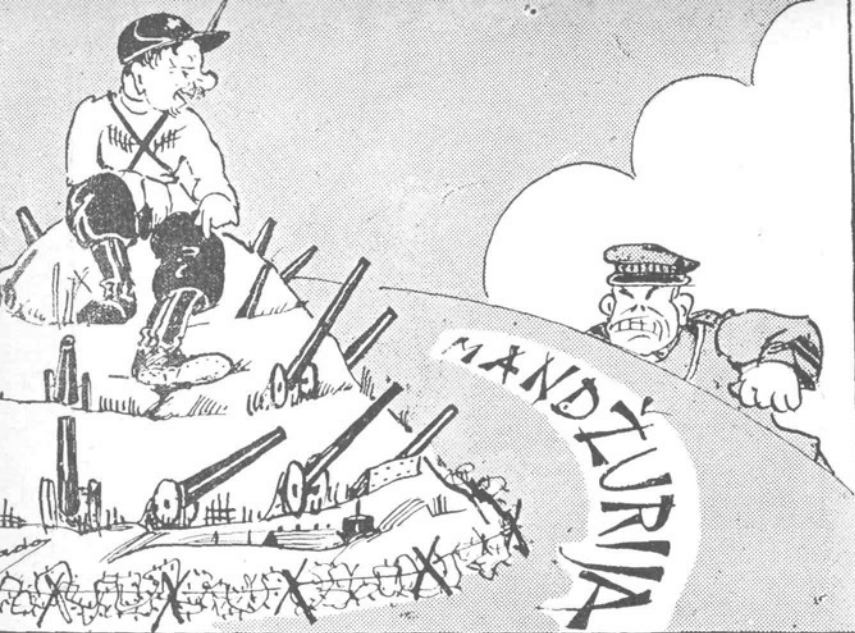
Pelin: Seveda, če gledate z druge strani.

Jeklenec: Z moje strani, mislite.

Sirc: Edina stran, s katere se more gledati.

Pelin: Boli me zdražba. Mučno mi je gledati, kako vam vale skale na pot in nosijo nesnago v svoje gnezdo. Kako je razlagati, da se je mogel ta strup tako globoko zajesti tudi v naš narod?

Sirc: Naš narod ne izhaja od nobenega posebnega Adama in strup je bil tudi v njegovem telesu od začetka. Strupi, kakor vam je znano, se rabijo tudi za zdra-

Iz „Totega lista“

vila, in našemu narodu je ta medicina toliko zalegla, da še živi.

Pelin: Hm... ne vem... to je menda druga reč.

Sirc: O da. Saj lahko opazujete na vseh koncih in krajih, kako ena reč nenadoma lahko postane druga reč.

Pelin: Vi torej odobravate upor.

Sirc: Časnikar le komentira.

Pelin: Vaša največja zabava je pač sukati vsako stvar, da je naposled videti kakor karikatura.

Sirc: To je vprašanje pogleda, a jaz nisem odgovoren za oči, skozi katere moramo gledati.

Jeklenec: Gospod Pelin, kdaj pride zakon o naši železnici na dnevni red?

Pelin: O, da, železnica! To je druga reč. Ali se mudi?

Jeklenec: Kadar se take reči zavlačijo, se lahko zgodi, da se zavlečejo in pozabijo.

Pelin: Jaz ne pozabim. Gospod Jeklenec, študiral sem to vprašanje in se do dobrega prepričal o važnosti vašega projekta.

Jeklenec: To je lepo. Predmet je prav tako važen, kakor je razloženo v naši spomenici.

Pelin: Res je. Tudi jaz sem prišel do enakih zaključkov. Moja obrazložitev v zbornici izhaja iz enakih predpostavk.

Sirc: To je sijajen dokaz, da mora stvar biti dobra. Kadar pride človek tako samostojnega mišljenja do enakih zaključkov...

Jeklenec: Želel bi torej, da stvar ne zaspi. Kar se ne da prepričati, je najbolje pospešiti.

Pelin: Zanašajte se name, gospod Jeklenec. Ta železnica popolni slavo vašega imena.

Jeklenec: Vi bi mi kar postavili spomenik. Toda jaz sem še živ in zato hvaležno odklanjam.

Pelin: O, zelo živ, in vsi upamo, da boste tak še mnogo, mnogo let.

Jeklenec (vstaja): Saj veste, to ni v naših rokah. Pogledati moram v hišo. Zabavajte se medtem, pa ne zaničujte tega vina. Dobro je.

Pelin: Tudi jaz se bom moral posloviti, tudi jaz. No, še eno čašo. *(Si toči in pije).*

Jeklenec (odide v hišo).

Pelin: Jeklenec je velik mož.

Sirc: V naših razmerah — Golijat.

Pelin: Morali ste pa že občutiti, da mu je včasih težko služiti.

Sirc: Jaz ne služim Jeklencu.

Pelin: Ne?... Hm, gotovo imate zopet kakšen paradoks na jeziku.

Sirc: A vi služite narodu.

Pelin: Gotovo. A Jeklenec je storil že toliko koristnega za narod, in ima vsled tega tako velik vpliv.

Sirc: Da razdaja tudi narodove mandate.

Pelin: Končali ste moj stavek drugače, kot bi ga jaz.

Sirc: Kaj to! Ena misel se lahko izrazi na mnogo različnih načinov, in zame oblike niso tako važne. A zakaj mislite, da mu je težko služiti?

Pelin: Mislili bi, da je dosleden v vsem kakor reka v svojem toku. Pa ni.

Sirc: Na primer?

Pelin: Vzemite železnico. Ali se spominjate, kako je pred tremi leti napenjal vse sile, da bi jo preprečil?

Sirc: In preprečil jo je. Ono ni bila njegova železnica. Jeklenec gradi železnico za svoje potrebe.

Pelin: O, prosim vas! Železnice se grade za javne potrebe.

Sirc: Ne pričakujem, da rečete kaj drugega v zbornici.

Pelin: Ali pa vzamite sedanjo stavko. Največji socialni boj, kar smo ga doslej imeli v teh krajih.

Sirc: Bila bi prilika za sijajen govor v parlamentu, kaj neda?

Pelin: Ne razumem, kako more biti tako zagrižen.

Sirc: Nadvse jasna stvar. Dovršen gospodar je, gospod Pelin. Zaveden samodržec. Malo je takih.

Pelin: Vi govorite, kakor da ga popolnoma razumete.

Sirc: Vredno je razumeti tak pojav.

Pelin: No, da... Čudno... Često se mi je vendar zdelo, da se vaši nazori, kolikor jih imate, nič posebno ne vjemajo z njegovimi.

Sirc: Zakaj naj bi se? Priznanje in soglašanje je dvoje. Jeklenec je mož naše dobe. Vse, kar dela, je v tem oziru pravilno. Pa ne iščite v tej besedi, česar ni v njej. Nikakor ni vse lepo, dobro ali pravično. V njegovih računih je le ena pomota, velika, a navsezadnje malo pomembna.

Pelin: Radoveden sem, kakšna.

Sirc: On misli, da ustvarja za večnost. Toda mož sedanjosti je, ne mož bodočnosti. Le nevede pripravlja novo dobo. Prestol si postavlja, pa izpodriva samega sebe. Ogromen stroj gradi, ki premaga graditelja.

Pelin: Če vse tako dobro veste, zakaj mu ne razložite njegove pomote?

Sirc: Da bi hodil solit morje? Sam Perun ne odvrne Jeklenca od poti, ki mu je določena. A jaz da bi ga odvrčal? Če bi se ustavil, bi jaz bil prvi, ki bi se potrudil, da ga poženem naprej.

Pelin: Vi zmoto?

Sirc: Do njegovega cilja. Do postaje, ki jo on smatra za zadnji cilj, ker ne ve, da ni zadnjih ciljev. Onkraj tega vidim jaz druge cilje, druge... svetlejše...

Pelin: Vi imate čudne teorije, in zdi se mi, da le zapravljava čas. (*Pije*). Izročite gospodu Jeklencu moj pozdrav in poklon. (*Vstaja*).

Sirc: Storim.

Pelin (*odide*).

Sirc (*vzame beležnico iz žepa in piše*).

Jeklenec (*pride iz hiše*): Pelin je torej postal kafra.

Sirc: Prav to minuto je izpuhtel. Naveličal se je moje dolgočasnosti.

Jeklenec: Ta človek mi postaja preveč domišljav. Pripiše si toliko važnosti, kakor da bi se moral ustaviti čas, če ga on ne bi porival.

Sirc: Poslanec je, gospod Jeklenec, zakonodajec.

Jeklenec: Po čigavi milosti? Po svojih zaslugah gotovo ne. In če mu je mnogo ležeče na tej časti, poizkusi ob prihodnjih volitvah svojo srečo lahko na svojo roko. Rad bi videl, kaj doseže. Sploh se mi zdi vse to zakonodajstvo smešno kakor igre malih otrok. Jaz hočem graditi železnico, a skupina neizvedenih ljudi, ki ne prispevajo niti vinarja, naj odločuje o tem!

Sirc: Niste li nikdar pomislili na to, da bi se sami dali izvoliti v zbornico?

Jeklenec: Jaz? Kadar bom tako bogat, da mi ne bo treba posvečati vseh skrbi potrebam podjetja, zgradim muzej in tam postavim med zgodovinske absurdnosti tudi modelček parlamenta, vlad in vseh podobnih ropotij.

Sirc: A s čim jih mislite nadomestiti?

Jeklenec: Oni, ki gospodarijo, bodo sami gospodovali.

Filip Rožina (*pride z leve, se za trenotek ustavi, in ko opazi Jeklenca, pride na verando. Pozna se mu, da je hitel*).

Jeklenec: Rožina! ... Kako ste pa vi zašli sem?

Filip: Tukaj se torej skrivate. Mislil sem si.

Jeklenec: Oboleli ste menda na umu.

Filip: Pod mojo lobanjo je vse zdravo, gospod Jeklenec. Moje sposobnosti niso v nobenem oziru opešale.

Jeklenec: Sedite. (*Rožina sede in si briše pot s čela*). Vašega dela in vaših sposobnosti ni treba vlačiti v ta pomenek.

Filip: Zakaj sem torej odpuščen? Vi ste gospodar, pa morate vsaj vi vedeti.

Jeklenec: To je vse, kar vas je prignalo na Treščo?

Filip: Če mi nihče v pisarni ne zna ali noče povedati ...

Jeklenec: Upam, da so vam izplačali, kar vam gre.

Filip: Zaradi tega ni moj odpust nič manj krivičen.

Jeklenec: Kako ste izračunali to?

Filip: Seveda ne po vaši matematiki. Toda ker suženjstvo v kulturnih deželah ni priznано, morate imeti razlog, da me izganjate, in poznati ga hočem.

Jeklenec: Zelo ste radovedni. Kdor najema, lahko odpušča. Zavedate se svojih sposobnosti, zakaj se tako razburjate in kaj vam dela skrbi.

Filip: Predobro veste, da je v vaših podjetjih cel kup posebnosti, katerih se je treba naučiti. Kaj naj počnem s tem znanjem drugod?

Jeklenec: Zakaj ne pijete? (*Mu toči*). Posebnosti. Mladi prijatelj, pri meni je bila ena sama taka posebnost preveč, in vi se tega popolnoma zavedate.

Filip: Gospod Jeklenec, vi pač mislite, da je, kakor v časih baronov, med vašo in mojo družbo plot, ki ga član nečiste kaste ne sme prestopiti. Toda plotov ni več, in kast ni več. Prodal sem vam moje delo, a ne svojega zasebnega življenja.

Jeklenec: Plot je med pisarno in rodbino vašega gospodarja. Če bi si vas zaželel za zeta, bi vam znal povedati tō.

Filip: Jaz bi dejal, da bi šla prva beseda gospodični Olgi.

Jeklenec: V moji rodbini, gospod Rožina, sem jaz oče.

Filip: Oče! — Koliko očetovskega čuta je v vašem srcu?

Tvoje perilo potrebuje blago

SCHICHT^{ovo}

TERPENTINOVNO MILO

...in za namakanje ženske hvala

Jeklenec: To je dovolj, mladi gospod. Če nimate svojih besed v oblasti, vam bo zelo koristilo, ako se naučite molčati.

Filip (*vstajajoč*): Tako daleč tudi vaša moč ne sega ...

Jeklenec: Opravila sva, gospod Rožina.

Filip: Ne še.

Jeklenec (*vstane*): Opravila sva, sem dejal. Tukaj ste na mojih tleh. Javna cesta je tam.

Filip (*se pokrije*): Bog še niste. Tudi vaša prevzetnost se zdrobi. (*Odide*).

Sirc: Zakaj ste se razburili, ko stvar ni bila vredna?

Jeklenec: Eh — nerad sem ga odpustil, to je vse. Poraben je. Tak je, kakršen mora biti služabnik. Ne vprašuje, ne razmišlja, ampak izvršuje.

Sirc: Če je tako ...

Jeklenec: Da, če je tako! Rad bi videl vas na mojem mestu kot očeta, kako bi gledali, kadar lazijo špekulanti za vašo hčerjo.

Sirc: Ako bom kdaj imel hčer, ni verjetno, da bi bila bogata. Toda predpostavljajoč, da bi to bilo mogoče, in bi moral dvomiti o fantovi ljubezni, bi mu dejal: Porочи jo, če te hoče, toda vse, kar dobiš, bo dekletu, zakaj dote ni in dedščine ne bo.

Jeklenec: To so ideje, posnete iz knjig. Stvarna sreča zahteva stvarno podlago.

Sirc: Brez dvoma vas vodijo izkušnje, katerih jaz nimam.

Bojček in Medović (*prideta z desne*).

Jeklenec: Hvala bogu, tukaj sta dva, ki prihajata morda z bolj zanimivimi predmeti.

Bojček: Gospod Jeklenec, ako imate časa.

Jeklenec: Sedite, pijta in govorita. Gospod Sirc, ali nam hočete priskrbeti še nekoliko čaš?

Sirc (*odide v hišo*).

Bojček: Prvo je to, da je v elektrarni vse v redu.

Jeklenec: Kljub napaki v Terzinovem patentu?

Bojček: To je glavno, kar smo dognali. Napake ni. Postopali smo strogo po Terzinovih pisanih navodilih.

Medović: In v teh navodilih je pomota, ki se je najbrže vrinila pri prepisavanju.

Bojček: Terzina samega je zbegalo.

Jeklenec: Da?

Medović: Pa je stvar vendar enostavna.

Bojček: Da, prijatelju Medoviću so take stvari enostavne. Ono novo kolesce, saj veste, okrog katerega se tako rečeno vse suče, mora tudi v sredi imeti dvoje zob. To je bilo v navodilu izpuščeno, in stvar ni šla. Medović ga je nadomestil s kolescem, kakršno si je sam zamislil.

Medović: No, in ko je Terzin prinesel originalni opis, je bilo tam prav tako kolesce. Njegov izum je v resnici sijajen.

Bojček: To je eno. Drugo je, da je kupčija z Jermenčevo družbo dognana. Treba je le še vašega končnega odobrenja.

Jeklenec: Pogoji?

Medović: V okvirju vaših določil. Stvar ni drago plačana, da si cena niti izdaleč ni dala tako potlačiti, kakor ste jo svojčas potlačili nam.

Jeklenec: Pozabita na to. Od obžalovanja se ne more živeti.

Medović: Bila je le opomba, gospod Jeklenec.

Sirc in doktor Ročan (*prideta iz hiše. Sirc nosi steklenico vina in dve čaši*).

Jeklenec: Ali moremo pojutršnjem pregledati naprave, da končno vidim, kaj bo treba preurediti ali predelati?

Bojček: Pojutršnjem? — Da.

Ročan: Pojutršnjem? — Ne.

Jeklenec: Katera burja je tebe pripihala? Moje vprašanje ni bilo namenjeno tebi.

Ročan: Namenjeno je bilo tebi samemu, in odgovoril sem zate.

Jeklenec: Strela nebeška! Kdo pa že govori v mojem imenu?

Ročan: Tvoje zdravje, prijatelj.

Jeklenec: Po zdravnika nisem poslal.

Ročan: Ne, ti ne bi poslal ponj. A zdravnik ti mora povedati resnico tudi brez vprašanja. Že dolgo napenjaš svoje moči kakor lok, o katerem misliš, da ne more počiti. Povrh tega še vino, kava in najmočnejši tobak.

Jeklenec: Kdo te je nastavil meni za varuha?

Ročan: S takimi problemi se ne ukvarjam, kadar gre za najvažnejše.

Jeklenec: Najvažnejše!

Ročan: Važnejše od vseh tvojih prizadevanj. Kam prideš s svojo ponosno stavbo, če pustim, da opešaš in postaneš slabejši od polža? Na poti si že.

Bojček: Gospod Jeklenec, z Medovićem res lahko prav udobno pregledava Jermenčeve naprave in vam predloživa poročilo.

Jeklenec: Nobeno poročilo mi ne more povedati toliko kolikor moje oči.

Ročan: Ali se zavedaš, da s tem žališ gospoda Bojčka in Medovića?

Jeklenec: Brcni, kadar užalim tebe.

Ročan: Jaz prenesem več od tvojega rahlega zbadanja. Še bi razumel tvojo pretirano pridnost, če bi bil sam in za nikogar ne odgovoren. Če poveriš to delo gospodom, ne izgubiš ničesar, ne glede na to, da v resnici ne pomeni prav nič, ali ti vpisujejo v banki nekoliko tisočakov več ali manj.

Jeklenec: Tudi ti govoriš tako po otročje, kakor da je denar v mojem delu prvo in zadnje. Toliko veste vi zdravniki o človeku. (*Vstane in, hoteč si natočiti, pri-me z eno roko čašo, z drugo pa steklenico*).

Ročan: Lahko ti povem, kdaj si potreben počitka. To je nekaj. In pravim ti, da je zločin ubijati se zaradi smešne misli, da se ustavi svet, če ti za trenotek izpustiš kolo.

(Nad ljevanje sledi)

Spominu Masaryka

Anton Tanc:

To pesnitev so v več delavskih krajih deklamirali pri komemoracijah, ki so jih prirejale društva »Vzajemnosti« za Masarykom.

Stal si, neupogljiv na svoji postojanki, borec z uma svetlim mečem, kakor svetilnik na granitnem otoku demokracije, ki se vanj zaganjajo razbesneli valovi temne reakcije.

Ti, modrec, prerok in vodnik svojega naroda v najtežjih dneh, njegov zagovornik, učitelj in preporoditelj, Ti, objekt brezmejnne ljubezni svojih rojakov in njihov ponos, spominu Tvojemu se klanjamo vsi, ki si nam postal simbol svobode in pravice.

Tvoja roka, ki je visoko dvigala žarišče razuma in človekoljubja ter odbijala nasilje, je utrujena omahnila, a Tvoj ogenj ni ugasnil, ker si ga prižgal v srcih milijonov.

Zamán se veselè mračne sile, da bi moglo spet vstati kraljestvo temè, Tvoja misel svetlo sije čez vsa ozemlja in morja, zamán se zaganjajo razpenjeni valovi despotije ob Tvoj trdni otok demokracije; ob njem se bodo njih grebeni v atome razbili.

Zapuščina Žižke, Husa, Chelčického, Komenskega in Tvoja bo skrbno čuvana.

Proti Tebi so grmeli s topovi, Ti si odgovarjal z jasno besedo; napadali so Te s smodnikom in jeklom, Ti si jim vračal s peresom; zalezovali so Te z lažmi in spletkami, Ti si jih osramotil z resnico; v svoji onemoglosti so škripali z zobmi, Tebi je igral na licu pomilovalen nasmeh.

V Tebi je duh triumfiral nad matèrijo. Tvoje telo je nastopilo poslednjo pot vsega mesenega, Tvoj duh nam pa slej ko prej sije kot zvezda vodnica na mračnem obzorju varane in izmučene Evrope.

Niso Te naplavila na površje dogajanja, Ti sam si ustvarjal zgodovino, zgodovino svojega naroda, ki Te zato ljubi kot svojega očeta. In ker so ti Tvoji otroci naši bratje, Te tudi mi enako otroško ljubimo, Tvoje ime je tudi naš ščit.

Ob Tvojem grobu prisegamo, da bomo visoko držali luč Tvojih idealov, dokler se objestne pošasti temè ne poskrijejo v najoddaljenejšo koticke. Prisegamo demokraciji!

Slava Ti, blagovestnik Svobode in Pravice!

Mi se klanjamo Tvojemu spominu!

V Mariboru, 19. septembra 1937.

Žleze in njihovo delovanje

Zelo važno vlogo v funkcioniranju človeškega telesa imajo žleze, ki pa jih je toliko in so tako raznovrstne, da se v tem sestavku, žal, ne moremo z vsemi vpoznati. Omejili se bomo zgolj na takozvane krvne žleze, ki oddajajo svoje izločke naravnost v kri. Te žleze urejujejo posebno: vsrkavanje hranljivih snovi iz jedil in njihovo oddajo telesu; obliko in obseg vsakega telesnega dela ter njihovo barvo; vrsto las, kože, maščobe, mišičevja; množino in porazdelitev las po našem telesu; urejujejo tudi višino in celo zvok glasu. Žlezni izločki so naravne, neprecenljive kemikalije, ki pa lahko naredijo v telesu velike motnje, če celokupno žlezno omrežje ni uravnovešeno v medsebojnem sorazmerju.

Češerika, prsna in golšna žleza.

V sredini naše glave se nahaja češerika, ki skupno s prsno žlezo skrbita, da se otrok ne predčasno razvije. Po češeriki so regulirane spolne žleze, da ne sezreajo preje, predno je celo telo godno. V času pubertete se ta žleza sesuši, nakar preide otrok postopoma v zrelost. Če pa se zaradi bolezni ali zaradi kakega drugega slučaja žlez ponovi, nastopajo abnormalnosti v spolnem nagonu, motnje v proizvodnji apna in njega porazdelitvi, tudi v kosteh se časih opazi napako; češenika je namreč v ozki zvezi z žlezami, ki proizvajajo apno.

Prsna ali, latinsko, thymusova žleza leži v prsih, pod golšno žlezo. Tudi njen vpliv odpade po spolni dozoritvi; če pa ni tako, se opažajo pri dotičnem otroški znaki v telesnem in duševnem oziru: takozvani infantilizem je torej bolezen, katerega znaki so: bujni lasje, otroški obraz, mlečna bela koža in ravno taki zobje, tudi obnašanje je otroško. — Prsna žleza skrbi za razdelitev apna in gradnjo kosti.

Nato imamo še golšno žlezo, ki bi jo lahko primerjali z baterijo, ker proizvaja energijo, moč. Rekli bi, da odda iskro, ki vžge gorivo, katero se nahaja v telesu, ter gre zaradi tega cel stroj — naše telo — v tek. Golšna žleza se nahaja v vratu, na obeh straneh sapnika. Ona ima odločujoč vpliv na potek in funkcijo v različnih organih, vodi k veselju ali bolečini, ugodju ali boleznim, vse po tem, kako pač funkcionira. Toda vkljub temu, da deluje kot baterija, ne more vedno prisiliti mehanizem našega telesa, da teče. V kolikor je to izčrpano,

se pač obrabi, potem je tudi zmožnost zmanjšana. Mnogi, ki so težko delali ter svojo moč izrabili — lahko bi rekli, da so svojo baterijo izčrpali, ne da bi jo na novo napolnili in si preskrbeli novega goriva za človeško telo — morajo zato delati težko pokoro vsled predčasnega izčrpanja. Da je naše telo v redu, je potrebno, da sta telo in duh zaposlena, toda biti moramo primerno hranjeni ter si nuditi vsaj toliko časa priliko, da se spočijemo. Z malimi izjemami morajo baš duševni delavci, posebno če so še telesno težko delali, dognati, da njihova zmožnost s petintridesetim ali petdesetim letom hudo popušča. Žleze tedaj ne delujejo več tako dobro, in najbolj pametno je, življenje si pač svoji trenutni telesni zmožnosti primerno urediti. — Če pa golšna žleza deluje več kot je potrebno, lahko vodi k izredni občutljivosti zaradi namišljene ali upravičene kritike. Prizadeti so nervozni, usmerjeni k pretiranostim, vetrenjaški; tudi golša naslopi večkrat kot spremljevalka tega stanja.

Soobisti.

Te leže podobne trikotniku na ledvicah. Njih izloček deluje poživljajoče, zapelje telesno moč in vzdržljivost recimo delavca, da konča svoj delovni dan, ne da bi se utrudil. Soobisti kontrolirajo krvni pritisk in preskrbo krvi z železom, zaradi česar se vedno znova dovaja celicam kisik. Brez kisika ni življenja.

Če je trenutno potrebna moč, dajo soobisti takoj svoj izloček, adrenalin imenovan, v krvni obtok, tako, da je telo takoj prilagodeno zahtevam. Za neko gotovo delo je vedno potrebna moč pripravljena. S tem, da soobisti skrbijo za dobavo kisika, je preskrbljeno že tudi za izgorevanje strupov v našem telesu. Izloček teh žlez je tako delujoč, da se navidezne mrtvece ponovno obudi k življenju, če se jim ga vbrizga.

Če ta žleza popusti, ni pravega življenja več. S to usodo so navadno oni prizadeti, ki so si radevoljno naložili večino dela na svoja pleča, da so vpreženi v delo kot kaka »delovna živina«. — Rahločutne in občutljive narave so v splošnem vestnejše kot ostale; te so tudi skrbnejše v delu in boljše v izvršbi.

Premočno delovanje soobisti zviša krvni pritisk in obremeni preveč žleze, kar vodi h kapi ali otplosti.

T O I N O N O

Preložen delavski zlet v Beogradu. Iz Beograda nam poročajo, da so vsled nastalih zaprek bili primorani preložiti najavljene velike delavske slavnosti od 6. in 7. avgusta na 10. in 11. septembra. Zlasti je bilo to potrebno radi tega, ker nameravani festival na prostem ni bil dovoljen in je taka prireditev poleti in v zaprtih prostorih nemogoča. Razen tega tudi prošnja za vozne ugodnosti še vedno ni rešena. Odbor poziva vsa društva, da se še naprej pripravljajo na udeležbo in po možnosti še povečajo število prijav.

Španski republikanci so izvedli zadnje dni julija veliko ofenzivo ob reki Ebru, ki je imela namen razbremeniti fronto Teruel-Sagunto, kjer so Francove čete že dalje časa besno napadale, hoteč tu priti naprej do Valencije. Sedaj se je položaj čisto izpremenil. Nacisti so morali mnogo svojih čet v največji naglici premestiti od tu na fronto ob Ebru. Trenutno je položaj za republikance ugoden, ima pa tudi velik moralen pomen. Strokovnjaki cenijo to ofenzivo za eno najboljših kar jih je sploh bilo v tej strašni bratomorilski vojni, ki jo je započel general Franco po naročilu in podporah iz inozemstva, katere posledice bo pa nosil španski narod.

Z Daljnega vzhoda sprejemamo vznemirljive vesti in marsikdo se vprašuje, kako bo to izšlo, ali se bo tudi tokrat dala vojna nevarnost preprečiti? Po mnenju Anglije in politikov drugih držav bi ta vojna lahko povzročila nevaren konflikt v Evropi. Napetost med Rusijo in Japonsko izvira že od prve velike vojne med tema dvema državama v letih 1904—1905, katero so sicer

dobili Japonci in ki je izzvala krvavo, a kmalu udušeno revolto v Rusiji sami. Japonci so tedaj kot vojni plen dobili del otoke Sahalina, katerega so Rusi odstopili na pritisk USA kot posredovalke. — Dandanes bi bilo Japonski težje: boriti bi se morala na dveh frontah, s Kitajsko in z Rusijo, in kako izgleda, je že danes finančno precej izčrpana radi eno leto trajajoče nenajavljene vojne s Kitajsko. Prepričani pa smo, da si tudi Sovjeti trenutno ne žele vojne, pravijo pa, da bodo na vsak način branili svojo mejo, za kar imajo pravico in dolžnost. Japonci so med tem stavili predlog, naj se Rusi umaknejo s spornega ozemlja pri Čangkufengu, sami da store isto; Sovjeti pa so na ta kompromisni predlog odgovorili, da spada to ozemlje po pogodbi med Rusijo in Kitajsko iz leta 1886 njim ter se radi tega ne bodo umaknili. Izgleda, da se Japonci zavedajo, da so lahko v slučaju poraza uničeni vsi uspehi, ki so si jih ustvarili tekom zadnjih let, izgubljena bi bila Mandžurija, bržkone tudi Koreja, vrženi bi bili iz cele Kitajske, kar bi pomenilo, da postanejo ponovno samo država na svojem otočju v Tihem oceanu.

Anglija posreduje v Pragi ter je zato poslala lorda Runcimana, da intervenira v čehoslovaškem manjšinskem vprašanju. Vendar je o uspehu tega potovanja težko kaj jasnega povedati, ko je pa znano, da sudejskim Nemcem ni samo za ureditev manjšinskega vprašanja, ki jim je v tem slučaju samo ugodna prilika za namene, ki so diktirani od zunaj. Mir v Evropi je ravno radi tega stavljen na kocko. Omeniti moramo, da Francija prvotno s posredovanjem ni bila zadovoljna in da je tudi za čehoslovaško vlado bil posredovalni predlog ne-

prijeten, pač pa se je izvršil s soglasjem Nemčije.

Bolgarija v zvezi balkanskih držav. V nedeljo, dne 31. julija sta podpisala v Solunu balkansko pogodbo predsednik bolgarske vlade Kjuzevanov in predsednik grške vlade Metaxas, ki je tačasni predsednik Balkanske antante. Bolgarija, ki je dolgo časa hodila svoja pota, se s to pogodbo odreka pravici nasilja proti zaveznicam v slučaju sporov. Ukinile so se cele vrste določil neuviljške ter lausanske mirovne pogodbe, ki so bile doslej za Bolgarijo zelo poniževalne, tako da je odslej popolnoma enakovrsta z drugimi balkanskimi državami; dobila je tudi svobodo oboroževanja. Sporazum med Bolgarijo in državami Balkanske zveze pozdravlja vsa javnost, ker je važen mednarodni dogodek. Nerazjasnjeno je samo eno: kako je do tega tako nenadoma prišlo? Ni izključeno, da je tudi Bolgarija preokrenila svojo politiko po nasvetu iz Rima.

Pet tisoč sužnjev letno. Trgovina s sužnji je nekoč zelo cvetela, vendar se je vsled energičnega iztrebljanja evropskih držav, ki imajo v dotičnih delih svoje kolonije ali pa pokroviteljstva, precej omilila. Toda žal, samo omilila, kajti še dandanes pritihtapajo čez Rdeče morje v Arabijo letno do pet tisoč oseb; običajno se bavijo s tem umazanim poslom abesinski trgovci s sužnji. Pred kratkim so na neki arabski ladji policijski organi čisto slučajno dvignili kos jadvrovine ter na veliko presenečenje našli pod platnom 19 deklic in 6 dečkov, ki radi slabosti sploh niso mogli več stati, ustnice pa so jim bile vsled pomanjkanja vode čisto nabrekli. In koliko je še takih žrtev, ki ostanejo prikrite!

—Če se ima dobre soobisti, je lahko biti dober delavec, tudi atlet. Tekmovalci, junaki, diktatorji in sploh osebe, ki narekujejo drugim besen delovni tempo, vsi ti imajo abnormarno delujoče soobisti. Kdor si ne ve razlage, jih ima za nadčloveška bitja; toda njihova zmogljivost ni prvenstveno v možganih, temveč v soobistih utemeljena. Take osebe postanejo zelo lahko brezčutne in surove, da, krute, in niti najmanj ne pomislijo, da tirajo svoje sodelavce k izčrpanju ter s tem v smrt.

Njim popolnoma nasprotne pa so osebe, katerim soobisti slabo delujejo; ti čutijo potrebo po skrbstvu in po čustvovanju; zelo težko drže korak z mišljenjem večine in njenim načinom življenja in so sploh potlačeni. Čutijo se slabotni, trpe na prenizkem krvnem pritisku, so hitro izčrpani in imajo pogostoma mrzle noge in roke.

Možganski podaljšek in trebušna slinavka.

K žlezam brez oddajnih kanalov spada tudi možganski podaljšek (Hypophyse), ki leži v spodnjem delu možgan in sestoji iz prednjega in zadnjega dela. Ta žleza ima močan vpliv na osredotočenje misli. Če je zaradi pretresa ali sploh na kak način pokvarjena, potem nimamo več moči koncentrirati svojih misli, prav tako zgubimo tudi spomin. Po prekomernem izločilu te žleze pa nastane nadnaravna telesna rast, orjak. Ker je izločilo zadnjega dela te žleze namenjeno krčenju mišičevja, je ta žlezni del izredno pomemben za peristaltično delovanje črevesja, ki skrbi, da se prehrana jedilo zaradi gubanja črevesja naprej. Tudi z reguliranjem množine sladkorja v našem telesu ima ta žleza opravka.

Zdravje in ugodje sta bistveno odvisna od trebušne slinavke, ki spušča svojo slino v črevesje. Celični kompleks, ki je nastanjen v obliki otokov v trebušni slinavki, nudi jetrom hormon, ki ga imenujejo tudi insulin, da urejuje oddajo sladkorja iz jeter v kri; ako pa ta hormon primanjkuje, so jetera brez moči in ne morejo zadržati sladkorja, kar vodi k sladkorni bolezni. In zopet so ravno duševni delavci oni, ki nagibajo k tej bolezni, ker porabijo prehitro svoje električne energije. Dejstvo je, da duševni delavci nimajo lažjega opravila kot ročni, oni so večkrat celo preje izčrpani in podležejo čisto srčnim boleznim.

Zračne in svetlobne kopeli. Vedno bolj prihaja med narod spoznanje, da so te vrste kopeli izredne važnosti za naše zdravje oziroma ugodje. Vsa živa bitja žive od svetlobe. Komaj zasije jutranja zarja in pošlje sonce svoje blagodejne žarke na svet, se obudi na novo življenje in oživi cela priroda. Rastline se obračajo proti luči, kar posebno jasno opazimo pri cvetlicah, ki jih gojimo v sobah. Ljudje, ki stanujejo v vlažnih, temnih stanovanjih, so bleedi in bolehi, brez pravega življenja. Vsako pomanjkanje sončne svetlobe šibi in kvari telesne soke, zmanjšuje odpornost našega telesa ter ustvarja nagnjenje k boleznim. Pod vplivom sončne svetlobe pa raste odporna sila našega organizma. Naše telo se neprestano razkrajja in presnavlja, kar tvori strupene razpadline, ki zapuščajo naše telo v obliki hlapov in znoj, obleka pa v veliki meri zadržuje te škodljive snovi, da ne morejo hitro iz telesa. Če pa svoje telo večkrat pustimo golo zraku in svetlobi, izpuhte ti strupi iz telesa in po taki kopeli se počutimo potem lahki in sveži. Svetloba pospešuje krvni obtok ter ne draži samo kože k izločevanju, temveč celo telo k živahnejšemu presnavljanju. Radi tega sta zrak in svetloba nenadomestljivo, naravno utrjevalno sredstvo. Tudi naša kri srka iz zraka in svetlobe velik del svojih moči, ker nastaja hemoglobin, ki prenaša kisik s pomočjo železa do vseh telesnih stanic. Na te kopeli se moramo privaditi ob milem in lepem vremenu, potem jih pa moramo nadaljevati ob vsakem vremenu, ker se s tem le utrdimo. Pri teh kopelih ni neobhodno potrebno, da sije sonce, ker dnevna svetloba tudi vpliva oživljalno; boljše pa je vsekakor, če je sončno. V početku naj trajajo

le kratek čas, pozneje pa, ko smo že utrjeni, se lahko predajamo soncu in zraku dalje časa. Uspeh se bo pokazal pri bolnikih, ki si zdravijo kri, živce, pljuča, krvni obtok, raznovrstna motenja preosnove (protin, sladkorna bolezen, zamaščenost), kožne bolezni in slično; priporočljive pa niso pri težkih srčnih hribah ter pri poapnenitvi krvnih žil, ker se bolniki ne morejo dosti gibati ter se radi tega prehlade.

KNJIŽEVNOST

Ob robu sešitka »Kronika delavske kulture v Mariboru«. Ob priliki jubilejne kulturne razstave v prvih avgustovih dneh v našem obmejnem mestu nam je Anton Tanc podaril delo, ki zasluži posebno pozornost in priznanje. Mojstrsko mu je uspelo, da je na štirih tiskovnih polah polosmerke zbral celokupno zgodovino delovanja, življenja in borbe, tu pa tam tudi nehanja delavskega kulturnega, političnega, združniškega ter športnega gibanja; dobili smo delo, ki je bilo že prepotrebno, kajti obstojala je nevarnost, da se delovanje naših prednikov preda pozabi; starejši izumirajo, kakih sigurnih dokumentov, posebno o delovanju ob razvoju gibanja, pa ni: ali so se razgubili, morda uničili, možno pa je, da se niso niti vodili; če bi se s takim delom čakalo še nekoliko let, je res težko reči, da bi bilo v toliko popolno, kot je to. Stvar je pisana vestno, z ljubeznijo, stavki so gladki in tekoči, da se čita kot zanimivo povest; nikakega maliciranja ni v delu, stvarno od začetka do konca, priznava in odobrava, ko vidi, da je rodilo uspeh, in graja, kar je bilo gibanju v škodo. Kroniko je založila mariborska »Vzajemnost«; tudi njej gre priznanje, da

Spolne žleze.

Kot zadnje omenjamo spolne žleze, zaradi tega se pa ne sme misliti, da so morda manj važne. Pri moškem so to mode, pri ženski jajčniki. V njih leži življenska moč, klica, ki se daje od pričetka človeštva potom spolnega združevanja naprej, v svrhu oplojevanja, zaradi ohranitve rodu. Toda te spolne žleze nimajo opravka samo z oplojevanjem, temveč vbrizgajo v krvni obtok izloček, ki vzpodbuja in poživi ne samo vse vrste žlez, temveč tudi razne telesne ude, kar ugodno vpliva na telesno kakor duševno stanje dotičnega.

Velik del ljudi je v tem ali onem oziru nepopolnih in so zelo podvrženi zmotam. Koliko lahko spoznamo iz stanja telesa recimo našega znanca, ki je po nepotrebnem izživiljaval svojo moč ter ga moramo zaradi njegovih zmot pomilovati! Mnogo ljudi je tudi zaradi tega nekako brez opore in se ne morejo najti v življenju, ker njihove žleze ne delujejo pravilno. In precej zločinov bi se omejilo, če bi se denar, ki se porabi za kaznovanje nesrečnih zločincev porabil raje za to, da se njihov način življenja in njih spolni žlezni sistem spravi v red.

Znano je, da so umetniki, znanstveniki, osebe z estetičnim in finim čutom ter slični, spolno zelo močni. Ako se tu spolna moč pravilno usmeri ter se jo sublimira recimo pri kakem znanstvenem delu ali slično, je to v veliko prednost delu samemu.

Posebno poglavje bi tvorilo vprašanje evnuhov, vendar ker nam primanjkuje prostor, naj samo omenimo naslednje: ako je kdo rojen kot evnuh, je slabič in slabo razvit, tudi če je bil rojen normalno in je bil pozneje ustvarjen kot evnuh, se ne razvije nikoli pravilno.

Zloraba spolnih organov se maščuje, ker duh in telo izredno slabi, in na svetu je milijone ljudi, ki se izpostavljajo tem nevarnostim. Alkohol, kajenje, mamila, opolzka čtiva ter filmi, vse to vodi k nenormalnemu draženju spolnih organov. Varujmo svoje telo, krepimo svoj značaj, kajti lahko se zgodi, da se tudi nad nami maščuje zakon narave, ki ne dovoli pretiravanj.

Co. (Prevedel — bp.)

se ni strašila truda in stroškov, zavest, da se bo s tem zamašila velika vrzel, je bila močnejša. — bp.

IZ VZAJEMNOSTI

Mladinski dan »Vzajemnosti« v Studenci. V nedeljo, dne 31. julija je imela studenska delavska mladina svoj praznik — mladinski dan. Svoj prvi mladinski dan je priredila lansko leto. — Odslej ga namerava praznovati vsako leto. — Mladinski dnevi bodo zato tudi odslej izraz tega stremeljenja. Na predvečer se je vršila v dvorani gostilne G. Mraza velika akademija, ki je izborna uspela. Otvoril jo je s. Haberl Mirko z lepim nagovorom, v katerem je orisal današnji položaj proletarske mladine in njeno poslanstvo. Sledile so recitacije članov dramskega odseka studenske »Vzajemnosti«. Pravi umetniški užitek sta nudila nastop govornilnega zbora, ki ga je naštudiral s. Korajžija, ter dramska scena s. Kalanove iz Seliškarjeve igre »Zagovor«. Po recitacijah je nastopilo kolesarsko društvo s piramido, pevski zbor studenske »Enakosti« in tezenske »Vzajemnosti«, mandolinski orkester mestne »Vzajemnosti« ter godba »Glasbenega društva železničarskih delavcev in uslužbencev«. — V nedeljo dopoldne se je vršil velik koncert v studenskem parku. — Prireditvi sta bili zelo obiskani toda za delavski revir, kot so Studenci, bi bili vsekakor lahko še bolj. Upamo, da bo v bodoče studenski proletarijat znal bolj ceniti stremeljenje mladih in jih podprl z večjim obiskom ter tako manifestiral svojo delavsko zavest. Kajti le v skupnosti je moč! Fran Žižek.